ياش توركستان

تورکستان ملی استقلال مفکوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929 نچی ییلنك دەقابر- ندان چیقا باشلاغان || ایون (حزیران) 1931 || سان 19

بو ساندا:

سیاسی بولوم:

1 ـ ملی حرکتیمزنك موفقیتی اوچون (سیاسی خط حرکت مسئلەسی) — باش مقاله
2 ـ اورتا آسیا بیوروسی — خوقندلی
3 ـ بوکونگی تورکستان یاشلغی — یاش تورکستانلی
4 ـ «یاش تورکستان» باشقارماسیغا اخطار — ابو الرضی تورکستانی
5 ـ صنفی کورەشدەن ملی جبهەگە — توقتامش اوغلی
6 ـ روس بولشەویکلەرینك تورکستاندەگی ملی سیاستی — «قیزیل اوزبیکستان» دەن

أدبی بولوم:

7 ـ تیلەك یولیدا (شعر) — ایلبیك

چیت أولکەلەردە:

8 ـ یاپونیادا توروچی مسلمانلار وە توکیو دا اسلام محلەسی — «یاپون مخبری» دەن
9 ـ ایراندە

خبرلەر بولومی:

10 ـ تورکستان خبرلەری
11 ـ بەرلین دە

«يه‌ڭى توركستان»

توركستاننڭ استقلال آماليغه چاليشان آيلق مجموعه‌در. لاتين حرفله‌ريله چيقادر.

امتياز ايگه‌سى: نصير　　　مسئول مديرى: دوقتور مجدالدين احمد

آدره‌سى:

Istanbul: Nuruosmaniye civarında Arif Paşa sokagı No. 4

«اودلو يورت» وه «بيلدیريش». استقلالچى آذرى محررله‌رى تاماً نيدان استانبولده، لاتين حرفله‌ريله، چيقاريلماقدا بولغان بو قيمتلى مجموعه وه غازيتانى بوتون اوقوچيلاريمزغا توصيه ايته‌مز.

Istanbul: Pangalti, Şafak sok. No. 60

«پروميته» فرانسوزچه آيلق مجموعه‌در. توركستان، قافقاسيا هه‌م اوقراينالى آتاقلى محررله‌رنڭ اشتراكى بله‌ن پاريسده چيقاريلادر. آدره‌سى:

3, Rue du Sabot. Paris (6e)

ياكا

«ملى يول» ايدل-اورال استقلال فكريگه خدمت ايتوچى آيلق مجموعه‌در. عرب حرفله‌ريله چيقادر.

Redaction „Milli Yol"
Berlin-Charlottenburg
Goethestrasse 5

«أمل مجموعه‌سى» قريم توركله‌رينڭ استقلال فكرينى تاراتادرغان اونبش كونلك مجموعه‌در. عرب حرفله‌ريله چيقادر. آدره‌سى:

„Emel Medjmuasi" str. Ardealului N. 3
Bazargic-Romania

ئەۋلاد گۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

یاش تورکستان

تورکستان ملی استقلال مفکوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دەقابر-ندان چیقا باشلاغان	ایوله (حزیراله) 1931	سان 19

ملی حرکتیمز نڭ موفقیتی اوچون

(سیاسی خط حرکت مسئلەسی)

I — «یاش تورکستان»نڭ اوتکەن ساندا باسیلغان عظیم زادەنیك مقالەسی آلدیمزغا غایت مهم بر مسئلەنی کیتریب قویادر. عظیم زادە ایکی اوتکور أفادەلەر ایلە «قیزیل قلم» جمعیتی تیوەرەگندە توپلا-نغان عبدالله قادری، باتو وە باشقالاراکەبی تورکستانلی یاش یازوچیلارنی عیبلەیدر.

بز بو عیبلەو سببلەرینڭ بوتونیسنی آڭلیمز. حقیقتاًدە موسقوا دیکتاتوراسینك فائدەسی اوچون تاریخمزنك پارلاق بیتلەریگە کوز یوموب اونی فقط بر گنە قارا بویاق بلەن بویاغانلارنی عیبلەمەسلڭ ممکن دە ایمەسدر!

تورکستان تاریخینڭ پارلاق صحیفەلەری بار. زمانلەر بولغان کە

ادبيات وه فلسفه كه‌بی علم وه مدنيت (كولتور) ساحه‌سنده، معمارلق، پير سوغاريش‌غا اوخشاش صنعتله‌رده توركستان برنچی قاتاردا تورگه‌ن. ابن سينا، فارابی وه توركستاننك سوك زمانگی نسل‌له‌ری، اسمله‌رينی هه‌م ايشيتمه‌گه‌ن بر قانچا عالمله‌ريمزنك آتلاری، مدنی انسانلق تاريخينك بيتله‌رنده آلتون حرفله‌ر بله‌ن يازيليدر. پاريسده، فرانسه جغرافيا جميتينك (قونفرانس-زال)نده بوتون دونياجه مشهور ايكی بويوك عالمله‌رنك اسمله‌ری آراسندا بزنك فارابی اسمينك‌ده اوييلگه‌نلگينی توركستانليله‌رده‌ن بلوچيله‌ر په‌ك آز بولسا كيره‌ك.

سوگرادان آرقاغا كيتيش دوری (آوروپاچه «ده‌قادانس») باشلاندی. بويوك تيمورنك بويوك دولتی بر قانچا كيچيك خانلقلارغا بولندی... ايش بونك ايله‌ده بيتمه‌دی: علم وه صنعتله‌رگه قارشو كوره‌ش باشلاندی. اونوتمه‌سلك كيره‌ك كه، تيمورنك نه‌بيره‌سی (نوروسی) وه اوزمانك ايكی بويوك هيئت بيليمی عالمی بولغان بويوك ميرزا اولوغ بيك اوز اوغلی تاماندان اولديريلگه‌ن ايدی. بوتون آسيادا ايكی بويوك بنا بولغان وه معمارچيلقده بر عجايب سانالغان «بی بی خانم» مدرسه‌سی بويوك تيموردن سوگراگی خانلار تاماندان تيوه (تويه) سرايی حالندا قوللانغان ايدی. بوتون تحصيل وه تربيه تار بر سفسطه‌چيلكده‌ن گنه عبارت بر حالغا كيتريلگه‌ن وه ادبيات ايسه، بر آز استثنا ايله، فقط تصوفده‌ن (Sophisme)، اسرارده‌ن عبارت ايدی. خانلارنك توركستانده قيلغان ايشله‌رينك برگنه ياخشی طرفی بولسا او هه‌م پير سوغاريش اوچون آريق (قانال)لار قازديريشلاری وه مسجدله‌ر سالديريشلاری ايدی. معماری شعشعه‌له‌ری جهتده‌ن تيمور دوری مسجدله‌ريديك بولغان بو مسجدله‌رده شدتلی بر تعصب (فاناتيزم) اوجاغيغا ئه‌يله‌نتريلب يوباريلدی.

خانلار حدسز بر كورلك ايله بر بر له‌رينی تيتيش-يومده‌له‌ش بله‌ن آواره ايديله‌ر؛ اونله‌ر بو اوز آرا محاربه‌له‌ر آرقاسندا بوتون مملكت

ئەۋلاد گۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

کوچینڭ آزالووینی آڭلامادیلار. اونلەر ادراك ایته آلمادیلار که بوخارانڭ خوقندگه وه یا خوقندنك بوخاراغا قارشو غلبەسی دیمەك، روسیەنڭ بوتون تورکستانگه قارشو غلبەسی نك حاضرلغی دیمه کدر.
آخردا شونداى بولدی: بر توده روس اوردوسی، او وقتگه قادار تانیمادیغی أولکه گه کیردیده ایکن آز بر تلفات بلەن (سوغیشده أولگەن وه یارالانغان روس عسکری اوچ میڭدەن هەم آز ایدی!) بوبوکلگچه بوتون غربی آوروپانی اوزەدرگەن أولکەنی ضبط ایتدی.

بو رذالت وه ملی مغلوبیتلەرنی بز، سوڭ دورنڭ خانلاریغا وه خصوصاً خدایار خانغا مدیوندرمز. بو أسمنی آیریچا ایسلەتوب اوتیشیمزنڭ سببی، وطنداشمز عظیم زادەنك خدایار خانغا بر ملی قهرمان توسی بیریشیدر.
II -- روس حاکمیتی دوری أولکەمز وه خلقمز اوچون حرثچه یقیلیش وه مدنیتچه بانیشدان عبارتدر. روسلەر أولکەمزده تیمور یول سالدیلار، تلغراف-تلفون قوردیلار ایسەده، اونلەر بو ایشلەرنی یالغوز اوز مستملکه حاکمیتلەرینی أولکەمزده تحکمله‌مەك اوچون قیلدیلار. روسلەرنڭ تیمور یوللاری، تیلغراف وه تلفون سیملەری یورتیمزنی، خلقیمزنڭ ملی تەنینی تیمور چنبر کەبی قیسدیلار. فاجعه بونڭ ایلەده بیتمەدی. روس حاکمیتی آغیر بر تاش بلەن باشیمزغا، توشونچەمزگه تضییق ایتدی. روس حاکمیتی آستندا اولوغ بابالاریمزنڭ بزگه قالدیروب کیتکەن وه أولکەمزگه کیینگی خانلار دورنده هەم کوب بهرەلەر بیرگەن بای میراثلەرینڭ قالیقلارینیده اونوتوشگه باشلادق وه اونلەردەن محروم بولدق.

روس حاکمیتی دوام ایتکەن ساری بز بر «انسان توزی» گه ئەیلەندك. بوسبوتون پریشان بولا باشلادق. تاریخمزنڭ ملی عنعنەلەرینی، خلقنڭ باشقا قسمندەن داها آرتق تقدیس ایتوب ساقلا-

شلاری لازم بولغان بورونغی خانلارنڭ اوغوللاری ایسه، تور-
کستانده روس اداره‌سینڭ صادق بنده‌له‌ری بولوب آلدیلار.

عظیم زاده، عموماً بوتون اسلام عالمینڭ وه خصوصاً تورك دونیاسینڭ ایکی ملعون دوشمانی اوستروئوموفگه مداهنه قیلغان وه خدایارخاننڭ اوغلی بولغان ابن یمین بیك ایله بولوب اوتکه‌ن وقعه‌ئی نقل ایته‌در. ابن یمین بیکنڭ آتاسی خدایار خان ایسه، «سوگیلی (!) خلقی»نڭ استقلالی یولندا محاربه قیلیب شرف ایله ئولیش یریگه، اوزینی «روس چارینڭ خدمتنده ابدی مطیع» دیب تانیغان ایدی. اگر خدایار خان وه یا تورکستان خانلاریندان باشقا بریسی روسله‌ر بله‌ن محاربه ایته‌رکه‌ن أولسه‌یدی، یاکه مملکتینی ضبط ایتکه‌ن دوشماننڭ حاکمیتینی تانیماق ایسته‌مه‌سده‌ن بر تامانغا قاچقان بولسایدی، اوزنده‌ن سوگرا خلق آراسندا نه قادار شرفلی بر نام قالدیرغان بولور ایدی!

آما قای گورده؛ بزنڭ خانلاریمز بونی هم قیلمادیلار. گه‌نه-رال فون قاوفماننڭ بوخارا امیرینی «ایکی یاخشی بر قضا قایمقامی (اویه‌زد باشلوغی)» دیگه‌نینی اوقوماق بر رذالت ایمه‌سمی؟

III – خلقنڭ باشقا قاتلاملاریغا قاراغاندا منور وه مدنی سانالغان خانلار وه اوغوللارینڭ سیاسی وه ملی توشونچه‌له‌ری شوندای بو-لغاندان سوڭ، تاگرینڭ یاروق دونیاسینی فقط بولشه‌ویکله‌ر دور-نده، موسقوا بولشه‌ویکله‌رینڭ فرقه-تشویقات مکتبله‌رنده اورگه-نگه‌ن عبدالله قادری، باتو وه باشقالاردان، انصاف ایله‌ده، چن بر ملی شعور طلب قیلوب بولمایدر؟ حتی عبدالله قادری وه باتولاردان شبهه‌سز آرتق منور بولغان فطرت هم اوزینڭ «بورونغی أدبی أثر-له‌رینڭ خطالی» ایکه‌نلگینی اعتراف ایتمه‌ك وه له‌نینله‌شتریلگه‌ن روس مارقسیزمینڭ قیزیل صنفی پوتیگه سجده قیلماق مجبوریتنده قالدی. بولشه‌ویکله‌ر قولندا، روس پروله‌تاریاتی دیکتاتوراسی آستندا حرکت ایتمه‌ك مجبوریتنده قالغان بو بایا قیشلارنی بر تامانغا

ئەۋلاد كۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

قوییگ. بولشەویکلەردەن چیقیب ، ملتچی وە ملتچی قاتاریغا اوتوب اوز بیلمینی بولشەویکلەرگە قوربان ایتەدرگەن بوزوق یولغا توشوب یورگەن کیشیلەر هەم بولغاندر.

لاکن «قیزیل قلم» اطرافندا تویلانغان یاش یازوچیلار بو درجە توبەنلەشکەن بولسالاردا اولارنلگ عیبەرینی ، مثلا خدایار خان اوغلی ابن یمین بیگ‌نلگ عیبیگە نسبتاً ، برآز ینگیللەشتردرگەن بر حال بار. روس چارلق ادارەسی اسولی تورکستاندە نە قادار شایان نفرت بولغان بولسادا ، روحانی دوشمانمز ملعون اوستروئوموفگە مداهنە قیلیشغا ابن یمین بیکنی هیچ کیم مجبور ایتمەگەن ایدی. <u>ابن یمین بکنلگ مداهنەسی کوگللی صورتدە ایدی.</u> بو جهتدەن اونلگ گناهی اصلا ، حتی ایندیکی بولشەویکلەر دوروندە هەم ، عفو ایتلمەیدر. ساویت دیکتاتوراسی دوروندەگی اوزینی ملی «آختالاش» ، عمومی ضروری وە جبری بر حالدر.

توغری ملی بر تربیە کورمەگەن ، ایسکی تورکستان تاریخندەن یالغوز «روس چارینلگ صادق وە مطیع بندەلەری» وە روس گەنەرال گوبەرناتورلەرینلگ «ایگ یاخشی قضا قایمقاملاری» بولغان سولک خانلارنلگ رذالتلی دورلەرینی گنە کورگەن وە ایشیتکەن آدەملەرنلگ بولشەویك سحربازلەرینك افسونلەریگە قولایراق بیریلەدرگەن بولغانلاری «طبیعی» بر نەرسە کەبی کورینەدر.

یز بو «قیزیل قلمچیلەر»نی آقلاش فکرندەن کوب اوزاقدرمز. بو مسئلەگە آنجاق <u>سیاسی جهتدەن مقصدگە اویغونلق (opportunité) وە ملی قورتولوشمز ، ملی استقلالمز اوچون کورەشو یوللاری</u> مطالعەلەری نقطۀ نظریندەن گنە یاناشامز.

«قیزیل قلم» توپوشمەسی ایندی تارقاتیلوب یوباریلغان. اونلگ دیەرلک بوتون اعضالاری ، او جملەدەن عبدالله قادری (جولقونبای) باتولار ملتچیلك وە «قیزیل قلم»نی تورکستاننلگ ملی قور-

تولوشی فائدەسیگە استفادە ایتمەك تشبثندە بولغانلاری اوچون قارا-
لانماقدادزلار. «اوتکەن کونلەر» ، «محرابدەن چایان» وە باشقا
أدبی اثرلەر ایندی «عکس الانقلابی» اثرلەر قاتاریغا سانالغان. بو
اثرلەرنی بزنڭ ملی منفعتلەریمزگە اویغون دیب قبول ایتوویمز لازم
کیلمەیدر. لاکن موسقوا دیکتاتوراسیگە قارشو حرارتلی کورەش
دوری بولغان شو آندە ، مثلا عبدالله قادری اثرلەری ، ماهیتلەری
اعتباریلە بز اوچون مقبول بولماسا هەم ، او اثرلەر بزنڭ ملی دوشما-
نلاریمزچا ضررلی تاپیلماقدادر. عبدالله قادری ، باتو وە باشقا برنیچە
«قیزیل قلمچیلەر» ایسە بولشەویکلەر طرفندەن تورکستاندە بولشە-
ویك سیاسی وە حرثی آغالقلاری اوچون ضررلی وە خوفلی
سانالماقدادرلار.

IV – قارشومزدا غایت آغیر بر وظیفە توردر. بز یالغوز بولشەویك
دیکتاتوراسیگەگنە قارشو ایمەس ، عینی زماندە ملی استقلالمزنی
محکملەشترو اوچوندە کورەشمەکدەمز. پروغرامزنڭ مەنە شو
ایکنچی قسمی بزدەن فوق العادە بر قوت وە عینی زماندە فوق العادە
بر احتیاط طلب ایتەدر. یالغوز بولشەویك دیکتاتوراسیگەگنە قارشو
کورەشوب ، ملی استقلال وظیفەلەرینی اوزی اوچون وظیفە ساناما-
غانلار بزگە مسلکداش ایمەسدرلەر. اگر بز بولشەویکلەرگە قارشو
کورەشو بلەنگنە کفایتلەنسەیدك ، اوزیمز اوچون روسلەردەن
(خصوصاً مونارخیست روسلەردەن) داها یاخشیراق بر متفق تاپا-
لماس ایدك. لاکن بز تورکستاننڭ ملی استقلالیتی اوچون کورە-
شەمز. بو سببدەن بزنڭ أولکەدە بو بایراق (تورکستان ملی استقلال
بایراغی) آستندا یوروچی بوتون عنصرلەر بلەن مناسباتدە بو-
لیشیمز کیرەك.

مەنە بز ، بولشەویکلەر صفندە بولوب ، وجدانلەری ئەینەمەگەن
وە توغانلاریمزنڭ داها قوورقماغان قانی ایلە توپراغی بزگە

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

کیلگەنلەرنی هەم بز اوز قاتاریمزغا قبول قیلدق.

بزنی بو خط حرکتکە کوچمزنڭ آزلغی مجبور ایتەدر.

اوزیمزگە شوندای بر سوراق بیرەیلکچی:

بز ملی مجادلەمزدە کیمگە تایانا آلامز وە کیمنڭ یاردەمیگە ایشانا بیلەمز؟ عجبا بزنڭ، ملی شعورینڭ آزلغندان قیزیل سحربازلەرنڭ افسونلەریگە بیریلوب ایمدی کوزلەرینی آچقان وە خطالارینی آڭلاب، کیچەگی «سیاسی مرشدلەری»گە قارشو چیقیب قالغانلارنی چیتگە آتیب تاشلایدرغان یتەرلک کوچیمز بارمی؟

ئەچیغلەنیش وە نفرت بولشەویکلەرگە قارشو کورەشو یاغندان یاخشیدر. لاکن بو ئەچیغلەنیش وە نفرتلەر تشکیلاتلی صورتدە کورەشو وە ملی مجادلە اوچون کفایت ایتمەیدر، حتی ضررلی بولابیلیر.

V – زمان وە بزنڭ بوینومیزگە توشکەن وظیفە بوروننغی خانلار دورندەگیگە قاراغاندا خیلی آغیردر. او دوردە روسلەر تورکستانگە قارای یورمەکدە ایدیلەر. حالبوکە ایمدی اونلەر تورکستاندە محکم اوتورمەکدەدرلەر. تورکستاندە آوللەردە ملی عنعنەلەرنی دوام ایتدیرگەن وە اوزینی یابانچی جهانگیرلەردەن قوریدرغان — قاندای بولسا بولسون — بر ملی حاکمیت بار ایدی. ایندی ایسە، هیچ بر تورلی «ملی حکومت»گە ایگە بولماغانیمز حالدا، باشدان تویوغیغاچا قوراللانغان دوشمان قولندان، حاکمیتنی تارتوب آلیشغا توغری کیلەدر. خانلار دورندە تورکستاننڭ هیچ بر یرندە روس حاکمیتینڭ طرفداری یوق ایدی. حتی خانلار اوزلەرینی «روس چارینڭ صادق بندەلەری» دیب تانیغان چاغلاریندا خلق دائمی صورتدە روسلەرگە وە خائن خانلارغا قارشو عصیان قیلدی. («یاش تورکستان»نڭ 15، 16 وە 17 نچی سانلاریندا گی تیمور اوغلی مقالەلەریگە باقیلسین) بوکون تورکستاندە روس حاکمیتی طرفدارلەرینڭ بار ایکەنینی تأسف ایلە آچیقچاسیغا سویلیمز. اساساً سانچا کوب بولماغان بو روسچیلەر مەنە شولەردەن عبارتدر:

بوروننی بوخارا امیری وه یانداکی طرفدارلەری ، قورامیس اوغلی ، ستەپنوف۔جان گیلدین ، فیض الله خواجه ، اکمل اکرام ، عثمان یوسف وه یه‌نه اون ، یوز نفر باشقا تیپلەردەن. روس مونارخیستلاری وه بولشەویکلەرینك بوندایلەرنك «دعوتلەریگه » استناداً تورکستانده قالیشغا اوزلەرینی «حقلی » کورسەتولەری اوچون مەنه شو یوقاریداغیلاردا کافیدرلەر.

خانلار دورنده أولکەده تورکستانلیلەرنك اوز آرا «ایچکی اوروش » قیلیشلاری اوچون بر سبب یوق ایدی. بولشەویکلەر ایسه بوندای بر سبینی توغدوردیلار. تورکستانلیلەرنگ بولشەویکلەرنگ پیر اصلاحاتی وه قولله کتیفلاشدیریش سیاستلەرینی قایسی مقصدلەر ایله یوروتمه کده ایکەنلکلەریگه دقت ایتشلەری وه بونلەرنك نتیجه لەریگه اهمیت بیریشلەری کیرەك.

ساویت أدارەسینك بو اصلاحات ساحەلەرنده افلاس دقیقەسنده تورکستانلیلەرنك اوز آرالارندا کونولەگەن توقناشمالارنك یوز بیریشی ممکندر وه بوندای توقناشمالار ملی قورتولوش مجادلەمزگه غایت فجیع بر شکلده تأثیر ایته آلادر. خانلار دورنده تورکستان چیگەرەسی ایچنده برگنه هەم روس یوق ایدی. اینەدی ایسه فراغتمز هیچ ممکن بولماغان طبیعی وه تاریخی حقلەریمزغا «حر۔متلەری یوزندەن » اوز «ضبط ایتکەن حق »لەرندەن واز کچمەیدر۔گەن روس چارلغی وه اونك وارثەسی بولغان «روس پرولەتاری دیکتاتوراسی » سایەسنده تورکستانده یوز میگلەرچه روس موژیکلە۔ری ، یوز میگلەرچه روس ایشچیسی وه یوز میگلەرچه باشقا تورلو روسلەر اوتورمەکدەدرلەر. بو روسلەر بزنك یوقاریدا کورسەتکەن سابق بوخارا امیری سید میر عالمگه اوخشاش روسچیلەریمز وه قورامیس اوغلی ، اکمل اکرام کەبی روس پرولەتاریاتی حاکمیتی طرفدارلەری ایله برلکده ملی مسئلەمز اوچون ایگ بویوك قور۔قونچ تشکیل ایتەدرلەر.

ئەۋلاد گۈزۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بزنی حددەن زیادە احتیاطگە مجبور ایتەدرگەن وضعیت مەنە شودر. بز اوز ایشیمزنی شوندای آلوب باریشمز کیرەك کە، مقدس وظیفەمزنی — تورکستاننگ ملی استقلالینی محکملەشتریشنی — ایشنگە آشریشنگە شروع ایتش دقیقەسندە اوز یورتداشلەریمزایچندەن بزگە قارشو توروچیلار ممکن درجەدە آز بولسون.

بز بوروغی «قیزیل قلمچیلەر»نی وە باشقا حاضرغی کوندە «آغماچیلقلاری» یوزندەن فرقەدەن قوولغانلارنی اوز قاناریمزغا، تشکیلاتمزگە قبول ایتشنی تکلیف ایتمەیمز. آما سیاسی مقصدگە اویغونلق محاکمەسی بلەن، ایندیدەن او آدەملەرنی، تورکستاندە روس حاکمیتیگە قارشو کورەشودە بزگە متفق بولیشلاری احتمالی بولغانلار قاتارندان چیقارماسلقنی تکلیف ایتەمیز.

VI - اینگ سوگدە تورکستانلی اوقوچیلاریمزننگ یەنە بر نقطەگە کوبرەك اهمیت بیریشلەرینی لازم تاپامیز: بزننگ اوزاق کیچیشمز نە قدار آیدین وە پارلاق بولسادا او ماضیمز هەر حالدە کوب اوزا- قدر. بز او کیچیشمزگە بویوك بر حرمت بلەن قاراب، اونگە خاطر- یمزدە یوقاری بر اورون بیریشمز کیرەك. لاکن اونی کیلەچەکدە- گی ملی مستقل تورکستاننگ بناسینی قوروش اوچون، بوکونگی قطعی سیاسی وە اجتماعی شرائط آلدیندا، استناد ایتلەدرگەن تمل تاشی دیب ایدەآلیزە ایتە آلمایمز... ابن سینا، فارابی، میرزا اولوغ بیكلەر بوتون مدنی انسانلق دونیاسینی بیزەیدرگەن بویوك، مدنیت اسملەریدر. آما، توغانلار، اونوتمەسلك کیرەك کە، اونلەرنی بزدەن آییروچی بوتون بر دور اوتدی. او دورننگ سوگنچی وکیللەری خلقمزننگ ملی منفعتلەرینی «روس چارینك ابدی بندەسی» دیب آتالماق حقی وە «یاخشی قضا قایمقامی» لقبی اوچون ساتقان خدایار خان، مظفرالدین وە بوکونگەچە تیریك، حرکت ایتب یورگەن روس مونارخیستی سید میر عالم خاندر.

بايراغيمزدا يازيلغان يه‌گى ملى توركستان يه‌گى مجادله اصول‌ـ
له‌رى ، توركستانده ياتلار حاكميتى قارشوسيغا ناموسلى بر صورتده
كوره‌شوچى بوتون فداكارله‌رنك زيچ بر صورتده برله‌شوله‌رينى
طلب ايته‌در.

دوشمانگه قارشو برله‌شه بيلمه‌ك وه برله‌شكه‌ن جبهه حالنده
توره آلماق ملى مسئله‌مزده‌گى موفقيتمزگه رهندر...

* * *

اورتا آسيا بيوروسى

بزگه توركستانده‌ن اورتا آسيا بيوروسينك اڭ بويوك باشقارو‌ـ
چيلارى تاشقارى آتيلوب يرله‌ريگه يه‌گى كيشيله‌رنك بيلگيله‌نگه‌نله‌ـ
رى حقنده خبر كيلدى.

اورتا آسيا بيوروسى نيمه‌ده‌ن عبارتدر ؟ او توركستانده قانداى
بر رول اوينايدر ؟ او اوزينك «انقلابى وظيفه»سينى قانداى أوته‌دى
وه نيمه سببده‌ن تازارتلوغا معروض قالدى ؟ مه‌نه بو مسئله‌له‌رنى بو
يرده ايضاح ايتونى فائده‌ده‌ن خالى ايمه‌س ديب اويليمز..

اورتا آسيا بيوروسى روس پروله‌تارى ديكتاتوراسينك تور‌ـ
كستانده‌گى اڭ يوقارى أداره‌سى بولوب ، عموم روسيه قوممونيست
فرقه‌سينك مركز قوميته‌سى طرفده‌ن او يرده‌گى «مستقل شورا
جمهوريتله‌رى»نك ، ملى قوممونيست فرقه‌له‌رى مركز قوميته‌له‌رينك
وه حكومتله‌رينك فعاليتله‌ريگه نظارت قيلماق وه سياستله‌رينى باشقار‌ـ
ماق اوچون قويلغاندر. ساويت اتفاقينك هيچ بر قسمنده — مثلا
اوقراينا ، بيلوروسيا وه قافقاسيادا — بونداى بر علاحده ايلچيلك
(بيورو) يوقدر.

توراكستاننك اوزبه‌ك ، توركمه‌ن وه تاجيك قسمله‌رى هم
اوقراينا ، بيلوروسيا وه قافقاسيا فه‌ده‌راسيونى كه‌بى ، ساويتلار اتفا‌ـ
قينك تولا حقوقلى اعضاله‌رى سانالادرلار. فقط ، مذكور توركستان

ئەۋلاد گۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

قسمله‌رینڭ اورتا آسیا بیوروسی آرقالی موسقوا بولشه‌ویك‌له‌رینك خصوصی نظارتله‌ری آستیغا آلینیشی ، زینویفنڭ بر وقتله‌ر قومیته‌رن آجرا قومیته‌سنده رئیس ایکه‌ن سویله‌دیگی «ساویت مرکزینڭ تورکستانده یرلی فرقه کوچله‌ریگه ایشانچسزلغی »نی أفاده ایته‌در.

بیورونڭ بوتون هیئتی موسقوا تامانیدان بیلگیله‌نیر. اونك‌بوتون مسئولیتلی اورونله‌ری — مثلا برنچی وه ایکنچی کاتبله‌ری ، تشویقات وه ترغیبات بولومینڭ مدیری ، تورکستانده أڭ بویوك غازیتانك باش محرری ، اقتصادی حیاتنڭ مهم شعبه مدیرله‌ری — تورکستان ایله هیچ بر علاقه‌سی بولماغان وه تعیین ایتلوونده‌ن بورون تورکستانگه اصلا آیاق باسماغان کیشیله‌ر ایله تولدیریله‌در. فقط گنه تیشقی کورونوش اوچون ، بو آده‌ملارگه ، موسقواغا ایتك بیریلگه‌ن بر نیچه تورکستانلینی‌ده قوشوب قویادرلار. بو گه‌ل شوندای بر «شرف »گه اکمل اکرام اوغلی نائل بولغان وه اورتا آسیا بیوروسینك اوچنچی کاتبلك اورنینی ایگه‌له‌گه‌ن. بیورونك بوروشده‌قورولوشی موسقوانڭ بوتون فرمانلارینی ، یرلی شرائط ایله حسابلاشماسدان ، کورکوریگه وه قارشولقسز بر صورتده به‌جه‌ریشنی تأمین ایته‌در. مثلا یر اصلاحاتینڭ تطبیقی (1925/26) ، قولله‌کتیفلاشتریش ایشله‌ری وه بوتون باشقا ایشله‌رنڭ به‌جه‌ریلیشیگه بو یول یه‌ك فائده‌لی بولدی.

لاکن اورتا آسیا بیوروسینڭ بوندای یرلی شرائط ایله حسابلاشماق ایسته‌مه‌سلگی ، اونڭ اوزینی ، انقلاب ایده‌ئولوژیسی نقطهٔ نظریده‌ن ، کوبینچه غایت احمق وضعیتله‌رگه کیتریب قویدی. بیورو رهبرله‌رینڭ عقلچه که‌مچیلگی (اونوتولمه‌سین که ، بیورونك برنچی کاتبی ، یعنی باش رهبری ، وقتیله موسقوا شهر فرقه قومیته‌سینڭ کاتبلگی اورندن «احمقلغی » آرقاسندا قوولغان زه‌له‌نسکی ایدی) اوزله‌رینڭ احمقچه طرز حرکتله‌رینك تورکستان یاشلاری آراسندا ساغلام انقلابی توشونچه‌له‌رنڭ ترقی ایتیشیگه ضربه بیره‌رلك‌بولیشنی

آگاھلاشلاریغا توسوق بولدی. بو یرده بر نیچه مثال کتیره‌مه‌ن:
له‌نین فکرنچه روسیه‌نك شرق طرفله‌رنده (وه بوتون مستملکه شرق اولکه‌له‌رنده) انقلابنك نیگزی اراضی انقلابنده‌ن عبارت‌ایدی. له‌نین بو فکرینی قومینته‌رن‌نك (19 ایلول — 6 آوغوست — 1920 ده) ایکنچی قونغره‌سنده ایلگه‌ری سوردی. بولشه‌ویکله‌ر بو فکرگه بوتون درد وه غمله‌رنده‌ن قوتقاروچی بر دوعا توماری دیب قارا-دیلار. فقط له‌نینچیله‌ر تورکستانده‌گی یر شرائطی ایله خصوصاً تور-کستان دهقانلارینك احوال روحیه‌له‌ری ایله تانیشقاندان سوك، بو له‌نین «تومار»ینك‌ده بوتون باشقا انقلابی «تومارلاری» دیك تور-کستانده ایشگه یارامایدرغانلیغینی آگلادیلار. موسقوا بولشه‌ویکله‌ری ده او زمان «اراضی انقلابی»نی «یر اصلاحاتی» ایله آلماشتردیلار. بولشه‌ویکله‌ر بوتون انقلاب که‌رنه‌یله‌رینی وه بوتون انقلاب داوولا-رینی چالاراق «یر اصلاحاتینی» ایشگه آشیروغا کیریشه‌رکه‌ن، مسلمان روحانیله‌رینك یارده‌منده‌ن وه شریعتنك نفوذنده‌ن فائده‌له‌نمه-سده‌ن «یر اصلاحاتینی» اوتقوزا آلمایدرغانلارینی کوردیله‌ر.
مه‌نه، بو جهتده‌ن، «دینني خلق اوچون بر آغو» دیب ساناید-غان موسقوا دینسزله‌ری، مسلمان روحانیله‌رینی «یر اصلاحاتی»نك فائده‌سیگه فتوا بیریشگه مجبور ایته‌درله‌ر. روحانیله‌ر خصوصی بر بیانامه ایله ساویت حکومتی طرفده‌ن شروع قیلنغان «یر اصلا-حاتی»نك اوز ماهیتی اعتباریله شریعت قاعده‌له‌ریگه وه امام اعظم‌نك کورسه‌تکه‌ن طریقتله‌ریگه مغایر بولماغانلغینی بیان قیلیب فتواله‌رینی بیره‌درله‌ر وه «فتوای علیم قاری» وه باشقا «فتوا کتابله‌رنده‌ن» او فتواله‌رینی تصدیق ایته‌درگه‌ن دلیلله‌ر کیتره‌درله‌ر. باشقا سوز بله‌ن ئه‌یتکه‌نده، له‌نین‌نی تورکستان دهقانله‌ریگه مقبول کورسه‌تیش او-چون اونك «انقلابی یوزینی» امام اعظم‌نك «توکوروگی» بله‌ن یومه‌ك وه اونك «انقلاب نظریه‌له‌ری» اوستنده‌ن مسلمان روحانیله-رینی «یوف-سوف»له‌تدیرمه‌ك لازم تاپیلغان.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

اما بو هم آز کوروڭگەن. «قیزیل ئوزبەکستان» صحیفەلەرندە (بو غازیتادا اورتا آسیا بیوروسینڭ حاضرغی اوچنچی کاتبی او زمانلەر هم رهبرلك رولینی اوینار ایدی) لەنین ایلە محمد پیغمبرنڭ روحاً بربرلەریگە جودە یاقین ایکەنلکلەرینی اثبات ایتمەك مقصدیلە اوزون-اوزون مقالەلەر یازیشقا باشلادیلار. تاشکند غازیتاسی مقالەلەرینی محمدنی «اجتماعی پیغمبر» وە لەنین نی ایسە «حقیقی پیغمبر» دیب تماملاغان ایدی.

اورتا آسیا بیوروسینڭ باشقا «فوکس»لەری (نایراڭبازلقلاری) حقندە سویلەمەیمەن. روس پرولەتاریاتی دیکتاتوراسینڭ تورکستاندەگی اڭ یوقاری انقلابی ادارەسی احمقلقلەرینڭ قاندای درجەگە بارغانینی کورسەتمەك اوچون بو هم یتوشەدر.

موسقوا لەنینچیلەرینڭ آینوقسا مەنە شو حدسز «انقلابی یاراماسلقلاری» وە «انقلابی حیلەبازلقلاری» تورکستانلیلەرنڭ روس بولشەویكڭ انقلابیگە قارشو بولغان اینانچسزلقلارینی چوقورلاشتردی. اورتا آسیا بیوروسینڭ مەنە شوندای شیطانچە حرکتلەری یوزندەن تورلی-تورلی «تودە»لەر وە «آغماچیلقلار» توغولا باشلادی: «18 لەر غروپی»، «انعامچیلار تودەسی»، «خوجان غروپی»، «خدیر علیچیلەر»، «یادگارچیلەر» وە نهایت سوڭگیچی شکلدە «منان رامز باتو تودەسی» — مەنە بونلارنڭ بوتونیسی، اورتا آسیا بیوروسندەگی مسلکسز احمقلەرنڭ، موسقوادەغی «قیزیل پوپ»لارینڭ «بارك الله»لەری ایلە شیشوب حاضرلادیقلاری «انقلابی حولیغانلق» توپراغندا یتوشدی.

بز موسقوانڭ قولونیزاتورلق انقلابی فکرینڭ تورکستانلیلەر نظرندەن توشوب کیتکەنیگە هیچ ئەچینمیمز. بالعکس، بز موسقوا دیکتاتوراسینڭ قارشولاری بولغان «آغماچیلار»نڭ کوندەن کونگە کوپەیمەکدە بولغانینی سیوینچلەرلە قید ایتەمز. بو «آغماچیلقلار»نڭ بزگە فائدەلی بولیشیغا طبیعی موسقوا بولشەویکلەرینڭ اوزلەری

(3)

مسئولدرلەر.

بزنىڭ اوچون ئەچينەرلك وە قورقارلق بر نەرسە بار بولسا اوده موسقوا انقلابی تامانیدان یاش مسلمزگە چوككەن امیدسزلكنىڭ كیلەچەكدەگی اصل حقیقی ملی انقلابمزنىڭ روحیگە هەم تأثیر ایتەرلك درجەدە تیرەن بولو احتمالیدر. بو كیلەچەكدەگی حقیقی ملی انقلاب بزگە یەك الزمدر وە اونسز ساغلام بر ملی دولت قورا آلمایمز.

اورتا آسیا بیوروسی موسقوا بویوروقلەرینی هیچ بر قارشولق كورسەتمەسدەن ایشگە آشیراراق توركستاننىڭ انقلابی محیطنی آغولادی. موسقوا ایسە اوز عملدارلەرینىڭ توركستاندە روس قولونیزاتورلق دیكتاتوراسینىڭ مقصدلەریگە یتكیزیب توركەن بو «انقلابی داربازلقلارینی» ساوق قانلیلق ایلە سیر قیلیب تورە بیردی.

فقط اورتا آسیا بیوروسندە اوتوركەنلەر استالین‌نىڭ متنلەریگە قارشو برآز باشتاقلق قیلماق جسارتندە بولدیلار. تاشكند «پراودا ووستوكاسی» ایلە عشق آباد «توركمەنسكایا ایسكرا» غازیتالاری آراسندا «توركستاندە ملی سیاست توغروسندە»غی مسئلەدە بولغان مناقشەدە اورتا آسیا بیوروسینىڭ باشلقلاری استالین‌نك سوزلەرینی بر آز اوزگەرتیب یوبارغانلار. بو ایسە، زەلەنسكی، پیسمەننی، قاخیانی وە باشقا قیزیل افندیلەرنىڭ درحال اورونلەرندەن توشورولیشلەری اوچون كفایت ایتدی.

لاكن زەلەنسكی وە پیسمەننی‌لەرنىڭ قوولوشلاری ایلەن توركستاندە عمومی سیاسی احوال روحیە توزەلیرمی؟ او یيردە «ملی سیاستنك» توغری یوروتولمەسی اوچون یاخشیراق شرائط یاراتیلرمی؟

البتە بو ممكن ایمەس. توركستاندەگی عمومی سیاسی احوال روحیە یالغوز زەلەنسكی وە اورتا آسیا بیوروسی تامانیدان ایمەس، عمومیتلە موسقوا دیكتاتوراسی طرفندەن بوزولگەن.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تورکستانده طبیعی ملی شرائط اورتا آسیا بیوروسینی یه‌گیله‌مه‌ك
ایله‌گنه ایمه‌س، تورکستانڭ موسقوا دیکتاتوراسینك هه‌ر بر تأثیر۔
نده‌ن وه عمومیتله هه‌ر بر چیت آغالغنداان قوتولماسی ایله یاراتیلا
آلور.

زه‌له‌نسکی‌نی قولادیلار، اونڭ یریگه باومان دیگه‌ن بریسنی کتیردیله‌ر. پیسمه‌ننی (Pismenny)نی توشوردیله‌ر، فقط اونڭ اورنیگه گه‌یله‌ر دیگه‌ن بریسنی اوتقوزوب قویدیلار.

بولشه‌ویلك داربازچیلیغی أسکیسی که‌بی دوام ایتمه‌کده‌در.

خوقندلی

* * *

بورکونگی تورکستان یاشلغی

تورکستان ملی کوره‌شی تاریخنده آینوقسا 1920/22 ییللا۔رینك شایان دقت خصوصیتله‌ری باردر. مه‌نه شو ییللاری تورکستان ملتچیله‌رینڭ دیه‌رلك بوتونیسی ملی ظفرنی قازانیش وه ملی مستقل تورکستان دولتینی قوروش اوچون یاشلیقنی عصری مفهومده حاضر۔لاش کیره‌کلگی قناعتیغا کیلگه‌نله‌ر ایدی. بویوك ایمان وه عزم بله‌ن روس استیلاسی وه روس حاکمیتیگه قارشو کوره‌شیلیرکه‌ن قورااللی قورباشیلاریمز قاتارنداا‌گی فکر اوردوسی (ملی ضیالی طبقه‌سی)نڭ آزلغنداان قیزغین شکایتله‌ر ایشیتیلمه‌کده ایدی. بو حال ملی مجادله اوچون که‌تته برکه‌مچیلك اایدی. تورکستان ملتچیله‌ری بارکوچله‌ری بله‌ن بوکه‌مچیلکنی ممکن قدر تیز تولغوزوشغا. وه بونگچون معا۔رفکه بویوك اهمیت بیریب اوقوموشلی یاش‌کوچله‌ر یتوشتریشکه تیریشمشله‌ردر. اونلارنڭ بو معارف ساحه‌سنده قیلماقچی بولغان تشبثله‌رینی تورکستان خلقینك اویغانیقلغی، تورموش احتیاجی، خلقیمزنڭ ملی تویغوسی آنچاغنه قولایلاشترمشدر. روسله‌ر، او

زمانگی سیاسی وضعیتده ملتچیله‌ریمزنك بو اینتلیشله‌ریگه قارشو توره آلمامشلاردر.

تورکیه‌لی قارداشلاریمزنك، سیاسی وضعیتده‌ن استفاده ایته‌ره‌ك، یاش مکتبلیله‌ر آراسندا کوردیکله‌ری او زمانگی ایشله‌ری‌ده خلقیمزنك مکتبله‌رگه بولغان هوسینی، قیسقا زمان ایچنده، قات‌قات آرتیرمشدی. یاش بالالار، تورکستاننك چیت شهر وه قیشلاقلاردان معلم وه مکتب قیدیریب، معارفچه یوکسه‌لگه‌ن مرکزی شهرله‌رگه آقین‌آقین کیلمه‌کده ایدیله‌ر. اوزون سوره‌مه‌دی. مرکزی شهرله‌رده‌گی مکتبله‌رده تولوب تاشا باشلادی. قایتادان مکتبله‌ر آچیشغا اوقوتوچیلار یتوشمه‌گه‌نلکده‌ن معارف اداره‌له‌ری یاش بالالارنی آذربایجان وه تورکیه مکتبله‌ریگه اوزاتا باشلادیلار. تاشکند وه سمرقند معارف اداره‌له‌ری آذربایجانغا طلبه‌له‌ر یوباروب، اونلارنك کوبینی معلم مکتبله‌ریگه یرله‌شترمشله‌ردی.

بوخارانك او زمانگی سیاسی وضعیتی ایسه تورکستاننك باشقا یرله‌ریگه نسبتاً خصوصاً معارف ساحه‌سنده، یه‌نه‌ده سربستراق‌حرکت قیلیشغا یول بیره‌ر ایدی. اونگچون بوخارا معارف نظارتی تورکیه‌گه توده‌ـتوده طلبه‌له‌ر یوللاشغا وه تورکیه‌ده‌ن‌ده ساناقسز کتابله‌ر کیلتریشکه موفق بولغان ایدی. او زمان بوخارا حکومتی باشندا اوتوره‌گه‌نله‌رنك آلمانیاغا هم اوقوچیلار یوباریشنی اهمال ایتمه‌گه‌نله‌ری البته تقدیر ایته‌رلك ایشله‌ر قاتاریغا ساناﻻدر.

یاش تورکستانلیله‌ر اوقوشغا جان وه یوره‌کده‌ن شونده‌ی بیریلگه‌ن ایدیله‌ر، که بعضیله‌ری هر تورلو آغیرلقلارغا کوزیوموب، پاساپورتسز یازنك یاندیریچی قویاشلی کونله‌رنده چولله‌رنی اوتوشده‌ن چارچامای، کوزنك بوران چاغلارندا کیگ سای وه دگزله‌ر کیچیشده‌ن سیسکینمه‌ی، آغیر قیشنك ساووق کیچه‌له‌رنده یوکسه‌ك تاغلار آشیشدا‌ن‌دا تارتینمای زور فلاکتله‌رگه ایرکه‌کچه‌سیگه چیده‌ب اوقوش تیله‌گی بله‌ن تورکیه‌گه تامان جونه‌مه‌کده ایدیله‌ر.

ئەۋلاد گۈزۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بونده‌ی قیینلقلار بله‌ن آلمانیاغا کیلگه‌نله‌ر هه‌م بولغاندر.

تورکستان بالالارینك یاشلقدا‌ان بونده‌ی قیینلقلارغا چیده‌شلگی، بر تیله‌ك آرقاسندا‌ان توختاماسدا‌ان باترلقلار کورسه‌ته‌ره‌ك یوگورو- شلگی، تامازلارندا‌ا‌گی آتا-بابا قانینك بوزولماغانلیغینی اثبات ایته‌در.

تورکستاننك یاش نسلنده‌گی بواینتلیشله‌رنی کورگه‌ن‌تورکستان ملتچیله‌ری حقلی اولاراق بو نسلگه بویوك امیدله‌ر باغلای‌بیله‌درله‌ر.

یاش تورکستانلیله‌ر معارف أداره‌له‌رینك تشبثله‌ری بیله‌ن‌گنه قانیقیب اوتورمه‌سده‌ن اوزله‌ری‌ده، ضیالیلاریمزنك یول کورسه- تیشله‌ری آرقاسندا، معارف ایشله‌ریگه یاقیندان قاتناشغانلار. او زمانگی اوقوچیلارنك «کومه‌ك» دیگه‌ن بر اویوشمه تیوه‌ره‌گیگه توپلانغانلارینی بوکون هه‌ر یاش تورکستانلی ایسله‌یدر. «کومه‌ك» اویوشمه‌سی خلقمز وه او زمانگی معارف أداره‌له‌رینك یارده‌میله کوب طلبه‌له‌رنی باکو، موسقوا، پتروغراد وه آلمانیا مکتبله‌ریگه کوگولده‌گیدیك قیلیب یایغان وه یرله‌شترگه‌ن ایدی. «کومه‌ك» اوز وظیفه‌سینی 1923 نچی یلنك آخریغاچا بویوك موفقیتله‌ر بله‌ن به‌جه‌رگه‌ندر...

تورکستان ضیالیلاری 1927 نچی یلنك اورتالاریغاچا یعنی «ضیالی وه زیانلی» مسئله‌له‌ری قوزغالغونچا معارف ساحه‌سنده تقدیر ایته‌رلك کوب ایشله‌ر کوروب، یتوشمه‌کده بولغان یاش مکتبلیله‌رنی آداشیلمایدرغان توغری بریولغا سالیب اوزله‌ریگه بیلماس وه چارچا- ماس کوچلی برسویانچیق تأمین ایته‌بیلمشله‌ردر. اوتأریخده‌ن سوگرا- گی ملتچیله‌ر ایشی ایسه یاشیرین مجادله حالیغا کیریب بوتونله‌ی باشقا بر توسکه ئه‌یله‌نیب کیتکه‌ندر. بو سوڭ دورگه قاراشلی معارف ساحه‌سنده‌گی ملتچیله‌ر یوتوغینی باشقا بر فرصتده بحث ایته‌جه‌کمز. بو مقاله‌ده فقط 1920/22 نچی یللاردا اورتا مکتبله‌رنی بتیره‌ر آلدیدا تورگه‌ن یاخود بتیره‌ره‌ك تاشکند، باکو، موسقوا، پتروغراد، تورکیه وه آلمانیانك تورلو مکتبله‌ریگه یرله‌شکه‌ن وه یرله‌شتریلگه‌ن

یاش تورکستانلیلەر اوستندەگنە سویلەنیلمەکچیدر. چونکە بونلار تورلو آغیرلق وە قیینلقلار ایچندە تحصیللەرینی بتیریب حتی تجربە-لەرینیدە کوروب آرتق هەر تامانغا یاییلاراق ایش میدانیغا آتیلمش وە وضعیتنك یول بیریشیچە، تورلو ساحەلەردە یورت هەم خلقمز منفعتی اوچون، تینمەسدەن چالیشوب تورەدرلەر.

کویلەری تورکستاندە، روسیە وە آذربایجاندا — ساویت محیطندە — بر قانچالاریدا چیت أولکەلەردە — آلمانیا وە تورکیەدە — یتو-شکەن بو اوقوموشلی آگلی یاش طبقەنك دیمەرلك بارچاسی بزنی چین ایرکگە آلیب بارغوچی ملی یولدان کیتمەکدەلەر. هەممەلەریدە یورتیمزدەگی موسقوا دیکتاتوراسیغا اوتکور دوشمانەدرلار. اونگ-چون یەگی گنە ایش میداننیغا آتیلغان بو یاش باترلاردا اوز معلم وە آغالارینك بولشەویك گە. پە. ئو.سیندەن کورگەن قیناشلاریغا وە حیوانچە معاملەلەریگە معروض قالماقدالار. روس بولشەویکلەری بو یاش کوچلەریمزنیدە شمالنك بوزلو جهنمیگە سورگون قیلماقدا وە قارانغو زندانلاریغا آتماقدالار.

بوکونگی تورکستان یاشلغی توغریسندە بولشەویك غازیتالا-ریندا وە ملی نشریاتدە کوبگنە نەرسەلەر یازیلیب اوتدی. بولشەویکلەر-دە، ملتچیلەردە اوز مفکورە وە سیاسی عقیدەلەرینك بویوك خلق کتلەسی آراسیغا یاییلیشی، غایە وە مقصدلەرینك یوزەگە چیقیشی اوچون بر واسطە وە بر سویانچیق قیدیرادرلار. اونگچون هەر ایکی سیاسی غروپدە اوز مطبوعاتندە تیز-تیز بوکونگی یاشلقدان بحث ایتب تورەدر.

یاشلق نە دیمەکدر؟

یاشلق، حال حاضر بلەن کیلەجەك اورتاسندا بر کوپروك دیمە-کدر. کیلەجەکنی قازانماقچی بولغان وە مفکورەسینی بویوك خلق کتلەسی آراسیغا یایاراق غایەسیگە ایریشمەك وە اوز مفکورەسینی یاشاتماقچی بولغان هەر سیاسی حرکت بوتون امیدینی یاشلقغا

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

باغلایدر. یاشلقنی قازانا آلماغان مفکوره، حاکمیت مطلقا أولومگه محکومدر.

یورتمزده‌گی بولشه‌ویکله‌ر فریادینك کوکله‌رگه چیقیشی، اونلارنك حیوانچه‌سیگه قوتوروب بوتون خلقیمزنی آینوقسا اونك عزیز بالالارینی ره‌حمسز قیناشلاری وه مطبوعاتده‌گی آه وه فغانلارینك باش سببی تورکستان خلقینك بوکونگه‌چه ساویت ره‌ژیمیگه ذره‌چه ایسینه آلماغانلغی وه اونك یتوشتردیگی بوکونگی یاشلیقنك‌ده ملتچی — استقلالچیلار مفکوره‌سگه جاندان بیریلگه‌نلگی‌در.

روس بولشه‌ویکله‌رینك قانلی سیاستی، اونلارنك قیرغینلاری، شمال جهنمله‌ریگه سورولگه‌ن، قارانغو زندانلارغا آتیلغان معلم، آغا وه توغانلارینك چیده‌ب بولماس حاللاری، عزیز آنالارینك کوز یاشلاری تورکستان یاشلیغینك کوزله‌ری آلدیدا دائما جانلانیب توره‌در. بز، یاش تورکستانلیله‌ر، روس بولشه‌ویکله‌رینك عزیز یورتمز وه خلقمزغا روا کورمه‌کده بولغان قانلی سیاستله‌رینك انتقامینی عصری یول وه عصری مه‌تودله‌ر بله‌ن آلیشغا اورونه‌مز...

یاشلق ملی وظیفه‌سینی به‌رجه‌ریشگه آند ایچمشدر.

یاش تورکستانلی

* * *

« یاش تورکستان » باشقارماسیغا اخطار

«یاش تورکستان»نك 16 نچی ساننداگی «بولشه‌ویکله‌رنك بزگه قارشو حرکتی» (آچیلیب قالغان بر خائنلق) سرلوحه‌لی خوجندلی علی‌جان صدیق اوغلی وقعه‌سنده‌ن بحث ایتکه‌ن باش‌مقاله به‌ك عبرت آمیز وه اساس مقصد اعتباریله شایان تقدیر بولسادا برگنه ییرینی توزه‌تیشنی ایسته‌ردك. مقاله‌نك بر ییرنده: «بو علی‌جان بیزگه مقاله‌سینی یوبارماسدان بورون ایرانده‌کوب وقت قالیب، اوراده ملتچی حالنده یاشاب تورگه‌ن یورنداشله‌ریمز آراسیغا کیریب

اونلەر بلەن یاخشی تانیشیب، اونلەرنی اوزیگە ایشانتریب آلغان ایکەن؛ شونگچون علی جان صدیق اوغلینی ایرانەدەگی توغانلا-ریمز بزگە توصیە ایتکەن ایدیلەر» دیب یازیلادر.

1929 نچی ییلی سەنتابر-اوکتابر آیلارندا ایرانگە کیلگەن بو علی جان بلەن تورکستانلیلەردەن بعضی وجدانلی کیشیلەر کوب احتیاطلی معاملەدە بولغانلار. اونگ «اوزبیکستاندە قولخوز سیاستی» سرلوحەلی مقالەسینی «یاش توروکستان» باشقارماسیغا یوللاشیمز «ایشانتریب آلغانیدان» ایمەس، بەلکی بوندای یوللار بلەن حقیقتنی اورگەنمەك ایدی. علی جان تورکستانلی توغانلارگزدان هیچ کیمنی اوزیگە ایشانترە آلماغان ایدی.

بوندای بر یاش سیمانگ ایرانگە کیلگەنلگینی خبر بیرمەك وە یازغان مقالەسیلە اورتاقلارندان بعضی آدرەسلەرگە مکتوبلەر یاز-دیریب سیزگە یوبارماقدان مقصدیمز کیفیتنی یوزەگە چیقارماق ایدی. احوالیدان بر نەرسە معلوم بولماغان بو ییگیت حقندە توغریدەن توغری کیستیرمە بر حکم بیریش البتە قولای بر ایش ایمەس ایدی. بو یاشنگ ایرانگە کیلیب مقالەلەر یازیشغا باشلاشندان اونگ عادل وە یا خائن ایکەنلگی حقندە قطعی حکم بیریش منطقچەدە توغری بولماس ایدی. اونگچون بو سیما حقندە توغانلارگز ممکن قدر احتیاطلی قیمیللاغانلار.

اوز تورموشیمزنگ آغیرلیغینی کوتەرە آلماس بر حالدە ایکەن بعضاً بورج وە اعانە بلەن علی جانغا قولیمزدان کیلگەن یاخشیلقنی آیاماس ایدك. بونی علی جاننگ اوزیدە اعتراف ایتکەندر. بو-ندەندە مقصدیمز یومشاق معاملەلەر آرقالی حقیقتنی آگلاش ایدی. بزنگ اونگا قارشو یاخشیلیغمز یالغوز آچ قالماسلغی اوچون یار-دەمدان گنە عبارت ایدی.

بز علی جانی بو یردە هیچ کیمگە توصیە ایتمەدیگمز حالدا، او بزگە معلوم بولماغان واسطەلەر ایلە بورادەگی أدارەلەردە ایش

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تاپیب ایشله‌مه‌کده ایدی، بز اونی هیچ کوزده‌ن قاچیرماس وه بونون حرکتینی تعقیب ایته‌ر ایدك. نهایت آرامزداگی برنه‌کونه‌ریله باشلا-غاچ اونك شبهه‌لی بولغانلیغی «تمب» (تورکستان ملی بیرلیگی)نك شرق ممثلی آرقالی سیزگه بیلدیریلدی...

علی جان قورققانیدان مشهدده‌ن طهرانگه قاچوب کیتدی... اونك بوتون اوراقینی توزه‌تیب ایرانده‌ن قاچیرماسالار ایدی، طبیعی او بوردادان قولایغنه قورتولاماس ایدی...

مقاله‌نك آخرنداگی «بزله‌رنك هه‌ر بر باسقان قادامیمز بولشه-ویك جاسوسله‌رینك نظر دقتینی جلب ایتمه‌کده‌در» دیگه‌ن سوز-له‌رگز غایت قیمتلی وه یه‌رنده یازیلمشدر. فقط بو سوزله‌ر بزچه تورکیه وه آوروپادا یاشاغان تورکستان ملتچیله‌ری اوچوندر.

«قوروق ایدیشده‌ن سو توکولمه‌س، بوش اویده‌ن مال اوغور-لانماس» دیدیکله‌ری که‌بی اوز معیشتی ایله گرفتار بولغان ایرانده‌گی تورکستان ملتچیله‌رنده‌ن بولشه‌ویك جاسوسله‌ری بر سر آلالماسلار. بونله‌رنك ملتچی حیاتنده بوکونگه‌چه موفق بولغان برگنه ایشله‌ری بارسا، او هه‌م «یه‌گی تورکستان» وه «یاش تورکستان» مجموعه-له‌رینی اوقوشدان گنه عبارتدر. شو حالدا بولشه‌ویك اوروتوشله‌رینك تأثیری‌ده هیچدر.

مشهد، ابوالراضی تورکستانی

<u>باشقارمادان:</u> یوقاریدا باسدیغیمز «اخطار» بزنی، مجموعه‌مزنك 16نچی سانندا، خائن علی جان میر صدیق اوغلی حقنده یازغان مقاله‌مز اوستنده قایتادان توختاب اوتوشگه مجبور ایته‌در.

بز او مقاله‌مزده علی‌جان اوچون — ااوقوچیلاریمزدا ایسله‌سه-له‌رکیره‌ك — هیچ کیمنی عیبله‌مه‌دك وه عیبله‌شگه هه‌م حقیمز یوق.

بز «بر تورکستان یگتی، سوکه‌بی آقیب یاتقان تورکستانلیله‌ر قانیغا بویالغان انصافینی کوزله‌رنده‌ن آقیزغان یالغانچی دوست، جادوچاسیغا حرام یاشلار بله‌ن بویاماقچی بولادر دیب هیچ اویله-

مەس ایدیلَك...» دیمەكلە بو خائن علی‌جاننك ایچیمزگە كیرە باشلا۔
غانی اوچون اوزیمزنكَ هەم یاكیلغانمزنی اعتراف ایتمشدك...
ایرانده‌گی توركستانلیلەرنكَ، آینوقسا اخطار ایگەسینك كەتتە۔
بر عیبی بارسا، او هەم اونلەرنكَ، خصوصاً اخطار صاحبینك یور۔
تمزده قازانغان اعتباری‌در. او نوغانلاریمزنكَ اعتباری بولماسایدی،
بولشەویكلەر اولەرنی «ضررلی دوشمانلار» دیب تانیماسلار، خائن
علی جانی‌ده اولەرگە قارشو یوبارماسلار ایدی. شیطان علی‌جان
هەم اولەرنی اوزیگە ایشانتریب آلیشغا تیریشمەس ایدی.

علی‌جان حركتی بزگە ضرر بیرمەدی. توغریسینی ئەیتسەك بز
— آوروپا، تورکیه وە ایرانده یاشایدرغان تورکستان ملتچیلەری —
بوكونگەچە ایشلەب كیلگەن ایشلەریمزنكَ اهمیتسز ایمەسلگینی او۔
نكَ واسطەسیلە دوشمان آغزندان ایشیتیب آلدق. اوزیمزنی اوزیمز
«كیچیلتمەسدەن» توشكەن یولیمز وە توتكەن غایەمزدە بربریمزگە
معنوی وە روحی یاردەمدە بولوب، مقدس یورتیمز توركستان
اوچون هەر تورلی ملی حركتدە بولوشیمز كیرەك.

بز، ایران وە باشقا اولكەلەردەگی معتبر توركستان ملتچیلەری
آراسندا بولشەویكلەر بر «اهمیت» قازانا بیلور، دیب خوف ایتمە۔
یمز؛ فقط بو معتبر توركستان ملتچیلەرینك یورتمزدەگی «اهمیت،
اعتبار وە نفوذ»لەری شبهەسز اونلارنكَ «هەر باسقان قادامیغا بولشە۔
ویك جاسوسلەرینك نظر دقتینی جلب ایتەدر». مەنە شو نقطهٔ نظر۔
دەن بز توركستان ملتچیلەرینی احتیاطلقغا چاقیرمشدق وە چاقیرامز.

* * *

صنفی كورەشدەن ملی جبهەگە

توركستانده پرولەتار صنفی وە «صنف كورەشی» دیگەن آتامار۔
لارنكَ كیشیگە آكلاشیلمایدرغان معما بر نەرسە بولغانینی انعامدەن
اكرام اوغلیغاچا، ایواندان ایلیاواغاچا هەر قوممونیست تصدیق

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ایتکه‌ندر. تورکستانده‌گی پروله‌تار حاکمیتی توقول روس پروله‌تاری حاکمیتیدر. بو حقیقتنی آرتق بولشه‌ویکله‌ر هه‌م یاشیرمایدرغان بولدیلار.

بر نیچه ییل ایلگه‌ری تورکستان ساویت مطبوعاتنده «صنف کوره‌شی» توغروسنده حرارتلی مناقشه‌له‌ر بولوب اوتدی. قیزیل محررله‌رده‌ن بریسی «تورکستانده پروله‌تار وه صنف کوره‌شی یوقلیغینی سویله‌گه‌نله‌ر «آرسلان» دیگه‌ن اثرنی اوقوسونلار، او کتابده بزده‌گی صنف کوره‌شینی کوروب اوزله‌رینڭ یاڭلیش فکرده بولغانلارینی بیله‌رله‌ر» دیمشدی. غازیتا بیتنده بو سوزله‌رنی قارالاغان قیزیل محررنڭ تورکجه ساویت مطبوعاتنده یازغان بعضی مقاله‌له‌رینی ده اوقوغانمز. بومقاله‌له‌ری اومحررنڭ تورکستان قیشلاق وه‌شهرله‌رینی کوبگنه ثه‌یله‌نگه‌ن وه کیزگه‌نلگینی، خلق هه‌م یورتینی آنچاغنه تیکشیره آلغانینی آڭدیرادر. بزچه یورتینی، خلقینی یاخشی تانیغان وه «آرسلان» کتابینی توصیه ایتکه‌ن بو قیزیل محررنڭ اوزی‌ده تورکستانده صنف کوره‌شی بارلیغیغا اینانماس ایدی. بز او یورتداشلمزنڭ، اوز فکر وه توشونچه‌له‌رینی ساویت مطبوعاتی آرقالی تارقاتیشداان باشقاا بر یول تاپا آلماغانیداان، ثه‌یله‌نمه کوچه‌له‌رگه کیریش مجبوریتنده قالغانلغینی په‌ك یاخشی سیزه‌مز. بزچه بو یورتداشمز، صنف کوره‌شینڭ تورکستانڭ ده‌له، قیشلاق وه شهرله‌رنده ایمه‌س، یالغوز «آرسلان» دیگه‌ن کتابده بارلیغینی سویله‌ب، ایسینی یوقاتیب قویغان قوممونیستله‌رنی ماسقارا قیلماقچی بولغان یاخود ثه‌یله‌نمه یوللار بله‌ن «آرسلان» کتابینی ره‌قلام قیلیب قویغاندر.

تورکستانده بولشه‌ویکڭ حاکمیتی ییرله‌شه باشلاغاچ ملی قوممونیستله‌ر، بعضی امید وه توشونچه‌له‌ر تأثیری آستنداا بزنڭ کاسب، توقوماچی، یاماقچی وه ده‌له چایوقچیلاریمزنی «پروله‌تار» آتاماقچی بولدیلار. روس قوممونیستله‌ری بو نظریه‌گه کولدیله‌ر.

پروله‌تاری بولماغان تورکستاننڭ، آوروپا وه‌آمریقا مفهومنده،

قاپيتاليستلارىدا يوق ايدى. حالبوكه روس بولشەويكلەرى
موسقوا وه پەتەرسبورغ قاپيتاليستلاريغا بولغان بورج (قرض)لەرينى
وقتنده تولەش قدرتنده بولماغانلقدان يىلدە بر نيچه تاپقير سينگەن
وه كيتمەكيت دوكانى مهرلەنگەن توركستان سوداگەرلەرينى آوروپا
هەم آمريقانىڭ مولتى ميليونەر قاپيتاليستلارى بلەن بر قاتارغا قويديلار.
استثناسز بوتون توركسانليلەرنى تالاديلار. بارچا توركستانليلەر
ايزيلمەكدەلەر. بو وحشى روس مظالميگه قارشو توركستانليلەر
طبيعى ايندەمەسدەن اوتوره آلماسلاردى. يورتمزنىڭ هەر تاماندا
قوزغاليشلار، قانلى توقناشولار باشلاندى... بوكونگەچە قوراللينى
قولندان بيرمەگەن وه هەر بر فرصتدەن استفاده ايدەرەك كونەريليب
تورگەن توركستان ملى حركتينى بولشەويكلەر باسترغانديك بولوب
كوروسەلەر هەم وضعيتگه بوتونلەى حاكم بولا آلغانلارينى قطعى
سويلى آلماسلار. چونكه ساويت حاكميتيگه تايانچيق بولورلق بر
كتلە توركستانده يوقدر وه بوكونگەچە بولا آلماغان. يورتمز آنجاق
قيزيل روس عسكرلەرينىڭ وحشتيله روسيەگە باغلانوب تورەدر.

تجربه آنجاق عسكر وه قورال كوچى بلەن توركستاننى روسيە-
گە باغلاب تورونىڭ اوزون زمان دوام ايته آلمايا جاغينى كورسەتدى.
نهايت اويلەب، توشونوب مارقس نظريەسيگه اويەرلىك بر چاره
تاپديلار: توركستاننىڭ اوز خلقندەن موسقوا حاكميتيگه تايانچيق
بولادرغان پرولەتار كتلەسى حاضرلاش يلانى قورولدى. تور-
كستانده فابريقالار ياسالماقچى بولدى. روسيەدەن بو يتوشەجەك
پرولەتار كتلەسينى تربيه ايتوچى «اوستاد»لەر كيلترمەكچى بولديلار.
ساويت غازيتالارى ايمسه روس پرولەتاريانى بلەن توركستان پرولە-
ياتيڭ «قول اوشلاشيب» شرقده انقلاب ياسايا جاغندان، هندستاندەن
انگليزلەرنى، قتايدان آمريقالى وه ياپونلارنى قولاب چيقارا جاقلا-
رندان يازا باشلاديلار...

اوزون سورمەدى. «روس پرولەتاريانى بلەن توركستان پرولە-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تارياتينڭ قول اوشلاشيب شرقده سوسياليزم قوراجاغينى » يازغان ساويت غازيتالارى اوقوچيلارينڭ كوزلەرينى آلايترارلق خبرلەر تارقاتا باشلاديلار. فرقه قورولتايلارندا، ايشچيلەر اولتوروشى وه قومسومول يغيليشلارندا يرلى قوممونيستلەرنڭ وه يرلى ايشچيلەر-نڭ پروتەستلەريگه، روس اورتاقلاريغا قارشو قيلغان چيقيشلاريغا شاهد بولدق...

تورکچه ساويت غازيتالارينڭ يازيشلاريغا وه «ملى» قوممو-نيستلەرنڭ ئەيتيشلەريگه قاراغاندا، روس مهندس وه ايشچيلەرى توركستانلى ايشچيلەرنى آچيقدان آچيق سوكەر وه كەلته كلەر ايكه-نلەر. روس فابريق مديرلەرى، مأمورلەرى وه خدمتچيلەرى تور-كستانلى ايشچيلەرنى اوز فاميليا ناملارى بلەن آتاماى «حيوان» اسملەريله چاقيرار ايكەنلەر. قوپەراتيف دوكانلەرى قارشوسندا يرلى ايشچيلەرنى روسلەردەن ئەجرەتيب كيننگى نوبەتگه توردير-ەر ايكەنلەر. تورموشكه أڭ كيره كلى نەرسەلەر يرلى ايشچيلەرگه بيريلمەس ايكەن. فابريقا تيوەره گندەگى اويلەرگه روس ايشچيلە-رينى يرلەشتريب توركستانلى ايشچيلەرنى ايسه ايشيگيگه هەم ياقينلاشترماس ايكەنلەر. توركستانلى ايشچيلەرنڭ آيلقلا-رى كوبينچه بيريلمەس ايكەن. يرلى ايشچيلەر سببسز فابريقالاردان قولانب يوباريلغاندا فرقه اعضالارى وه حكومت تيرگەوچيلەرى ايندەمەسلەر حتى بر سوز هەم ئەيتمەس ايكەنلەر و. س...

مەنه ساويت بايراغى كولكەسندە «قول اوشلاشيب» سوسياليزم قورماقچى بولغان ايكى خلق پرولەتارياتى مناسباتندەن كورونوشلەر. بو منظرەلەر توركستان خلقى بلەن روس خلقى آراسنداگى تاريخى ملى تضادنڭ اون اوچ يل دوام ايتكەن روس پرولەتار حاكميتى دورنده اون اوچ تاپقير زورايغانينى كورسەتەدر. ايمدى، روسلەرنڭ ساويت رژيمندەن استفاده ايدەرەك توركستانليلەرگه رواكورديكلە-رى بو «حيوانچه» معاملەلەردەن قانداى حاللار يوز بيرمەكدە وه

قاندای نتیجه‌لەر چیقاجاق ، دیگەن سورا‌قغا جاواب بیریش اورنیگه مستملکه‌لەر تورموشیدەن ایکی گنه مثال کیلتریش مسئله‌نی یه‌نەده آچیقراق ایضاح ایته بیلسه کیرەك.

وقتیله فرانسیه حربی مکتبینیڭ مستعد بر طلبه‌سی سانالغان عبدالکریم تحصیلینی بتیرگەچ مراکش‌نڭ چیت بر قیشلاسندا عسکری بر خدمتگه تعیین ایتیله‌در. برکون فرانسوز عسکرلەرندەن بریسی قیشلادا مراکشلی برخدمتچینی اورەدر. بومنظره‌نی کوزەر کورمەس فرانسوزنڭ اینجه تربیه‌سیله‌اویوشوب قالغان عبدالکریم‌نڭ ملی تویغوسی توسه‌تدەن اویغانادر. بو حالغا چیدی آلماغان عبدالکریم یورتداشینی اورگەن فرانسوز عسکرینڭ یانیغا یاقینلاشیب اونڭ یوزیگه بر شاپالاق یاپیشترادر. شو کونگەچه فرانقوفیل (فرانسوز محبی) تانیلیب کیلگەن عبدالکریم شو آندان باشلاب فرانسوزلارغا قارشو ملی کورەش آچادر...

انگلتەرەدە دارالفنون بتیرگەن غاندی وقتیله جنوبی آفریقادا دعوا وکیلی ایدی. اوراده‌گی هند ایشچیله‌رینڭ آوروپالی ایشچیلەر بلەن تیگ حقوقده بولماغانینی کورگەچ بو اوقومشلی هندیگیتینڭ تامارلارنداگی قان هیجانگه کیله‌در وه شو آندان باشلایاراق شو هند یگیتی ملی تویغوسینڭ اوندەشیله حرکت ایته‌در. دنیا چاماسندا مشهور وه هندستان ملی حرکتینڭ باشلوغی بولغان اوشال هند یگیتینی بوکون اسیر هندستان خلقی «ماهاتماغاندی»(*)دیب آتایدر.

تورکستاننڭ عائله قوچاغندان تارتیلیب ، موسقوا مکتبلەرندە 12-10 ییل پرولەتارچا تربیه‌لەنگەن لەنین-مارقس نظریه‌لەری حقنده باش ئەیله‌تریچی درسلەر تیگلەب بین‌المللچی قومونیست بولوب یورتگه قایتقان بزنڭ یگیتلەردە روس مأمورلەری ، روس مهندسلەری وه روس ایشچیلەرینڭ تورکستان خلقیگه روا کورمه‌کده بولغان حقسزلق وه حیوانچه معامله‌لەرینی کورگەچ غیر اختیاری ملی کورەش میدانیگه آتیلماقدالار.

توقتامش اوغلی

(*) Maha = بویوك، Atma = روح دیمەکدر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

روس بولشەویكلەرینك توركستاندەگی ملی سیاستلەری

«كورەشنی كوچەیترەمز»

چیمیان كاندەگی شوویستلەرگە قاتتغ ضربە طلب

باشقارمادان: توبەندەگی مقالە «قیزیل اوزبیكستان» غازیتاسینك 15. III. 1931 تأریخلی 59 نچی ساندان كوچیریلدی. بو مقالە ایلە مجموعەمزنك خبر بولومینداگی «اكبەكچی قازاق» غازیتاسندان آلیناراق قیسقارتیلیب باسیلغان خبرگە نظر سالینسا، روس بولشەویكلەرینك توركستاندە یوروتدیگی «لەنین ملی سیاستینی» یاخشیغنە آكلاب بولادر. بو مقالەلەردە یازیلغان حادثەلەر یەكی ایمەس، بو اصل «روس پرولەتار دیكتاتوراسی»نك طبیعتیگە باغلی وە هیچ اوزگەریلمەیدرگەن سیاسی مەتودر. «قیزیل اوزبیكستان» وە «اكبەكچی قازاق» چیلار «كورەشنی كوچەیترەمز» دیب قیچقیرغان بولسالار هەم روس بولشەویكلەری اونلارنك بوندەی فغانلاریغا ذرەچە اهمیت بیرمەی اوز یوللارندا كیتە بیرەدرلەر..

صناعت وە شورا آپاراتینی اوزبیكلەشتریشنك كینگی وقتدە بوتونلەی بوشاب قالیشی، بر تالای مؤسسە وە فابریقالاردا فرقە وە حكومتنك اوزبیكلەشتریش بولنداگی دیرەكتیفلەرینك بوزولیشی، اوزینك عملی ایشلەردە لەنین ملی سیاستینی بەجەرمەسدەن، اونی بوزا یاتقان كیشیلەرگە نسبتاً قاتتغ كورەش. وە قاتتغ چارەلەر قوللانیشنی طلب قیلادر. اوزبیكستان مركزی قونترول قومیسیونی وە «ایشچی دهقان مفتشلیگی» خلق قومیسارلغی تاماندان اونكەزیلگەن تفتیش وقتیدە چیمیان نەفت اوجاقلارندا (آلتی آریق رایونی) معلوم بولغان، اوزبیكلەشتریش دیرەكتیفلەرینك قوپال رەوشدە بوزولغانلیغینی، آچیقدان آچیق اولوغ روس شووینیزمی یورگیزیلگەنینی كورسەتە تورگەن فاكتلار، كوچمە سەسسیەنك مخصوص نمونە محكمەسی بلەن حكم قیلیشنی طلب ایتەدر.

چیمیان اوجاقلارندا ایشلەیدرگەن ایشچی وە خدمتچیلەرنك عمومی سانی ایچندە توركستانلی ایشچیلەر 204 نفر بولوب بو مقدار 51 % تشكیل قیلادر. اداره آپاراتینی اوزبیكلەشتریش اوچون توگەل

امكانيت بولغانى حالدا، شو كونگەچە أداره آپاراتى نوقول روسلەر-
دەن عبارت بولوب دوام قيلماقدادر.

مأموريت يىرلى ايشچيلەردەن مأمورى-خوجالق وظيفەلەريگە
توبەندەن يوقاريغا كوتەريش توغريسندە فرقە اوزەگى وە فابريك-
زاوود قوميتەسى (fabzavkom) تامانىدان قطعى رەوشدە كيشيلەر
كورسەتيلگەن وقتدە، اولەرنى آگلى رەوشدە عملگە آشيرماسدان
قالديردى. اوزبيكچەنى اوركەنيش اوچون قورسلار آچيشغا
مخصوص پول بيريلگەنى حالدا مأموريت بو تدبيرلەرنى بەجەرمەسلك-
بيلەنگە قالمادى، بەلكى او بوتون يازو ايشلەرينى نوقول روس
تيليدەگە يوركيزيش يوليغا كيريب آلدى.

كاندە دوام قيلا ياتقان كتبخانەدە توركچە بر دانە هەم كتاب
يوق. بوتون شعارلار وە اعلانلار روس تيليدەگە يازيلادر. شونك
بلەن بيرگە هەممە مدنى ايشلەر هەم نوقول روس تيليدەگە اوتكە-
زيلەدر. وندەن كيين آدمينستراتسيە (مأموريت)نك يىرلى ايشچيلەر
بلەن روس ايشچيلەرى اورتاسندا اوتكەزە ياتقان تيكيسسز پرينسيپى
هەم دقت وە اعتبارغا لايق بولسا كيرەك.

يىرلى ايشچيلەرنك كوبى، كاندا تورەر بير بولماغانلقدان 8-7
چاقيريملارچا اوزاقدا بولغان قيشلاقلاردان قاتناشغا مجبوردرلەر.

كوارتيرلەر بوشاب قالغاندا، كان آدمينستراتسيەسى، يىرلى
ايشچيلەرنك هەممەسيگە مذكور كوارتيرلەرنى بيرمەدى وە اولارنى
يەكيدەن كيلەتورگەن روس ايشچيلەرى اوچون ساقلادى. اوتون
تقسيم قيلنغان وقتدە روسلەرگە 80-100 پوت بيريليب، يىرلى ايشچى
لەرگە 25-20 پوتدەن آشيريلمادى. شونى هەم ئەيتيش كيرەك، كە
روسلەرگە بيرنچى نوبەتدە بيرديلەر.

كەمچيل ماللار فقط روس ايشچيلەرى اورتاسنداگنە تقسيم
قيلندى. مثلاً، كان ايشچيلەرى اوچون «حكومت تاماندان مجبو-
رى تقسيم» بلەن آلينغان 22 بالتونى، قويەراتيف بيوروسينك مديرى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

(Belozerow) روس ایشچیلەریگەگنە تقسیم قیلیب، ییرلی ایشچیلەر-
گە: «سیزگە یالتو یوق. اوز تونلاریگنی کییب یورە بیریگلەر»
جاواپینی بیردی.

مەنە شو شووینیزملگ ایچندە تورکستان ایشچیلەری اوچون آلینغان مەحسی وە کالوشلار هەم روسلەر قولیغا بیریلدی.

ایشچیلەرنگ آزوق آلیش سیستەملەری هەم آدەمنی حیران قالدیرادر. دوکاندە روسلەر هەمەدە ییرلی ایشچیلەر اوچون آیریم ایکی نوبەت قویلادر. برنچی نوبەتدە روسلەر آلادی وە اولاردان کینگنە، اگر آشیب قالسا، ییرلی ایشچیلەرگە تیگەدی.

ییرلی ایشچیلەر ایگ کینگی نوبەتدە مخصوص ایش کیمی بلەن تأمینلەندیلەر. قوللە کتیف شرطنامەسی بوییچە قیشلاقدا توروچی ییرلی ایشچیلەرگە بیریلیشی لازم بولغان یولگ کیرەسینی آدمینسترا-تسیە تولەمەیدر.

مەنە شوندەی کوچلی شووینیزم کورینیشلەری ایچندە، نەفت کانینگ آیریم «ایشچیلەری» بوتونلەی ایرکینلەب کیتدیلەر. اولار اوچون ییرلی ایشچیلەرنگ نام وە فامیلیالاری یوق بولوب کیتدی. هەی «ایت»، «قویون»، «ایشەک» وە „svoloç“ سوزلەری ییرلی ایشچیلەرگە «مناسبت» آتاماسیغا ئەیلەندی (آرتاموشکین وە ب...)

مەنە بو جنایتلی حرکتلەرنگ هەممەسی آدمینستراتسیە ایچندە بولغان روسلەرنگ اوز آرا کیلیشیشلەری بلەن گوللەدی. مثلا کان مدیری شەخوسەف Şehosef، قویەراتیف بیوروسی مدیری بەلو-ئوسوف (Belousov)، اونگ اورونباساری ماسلوف (Maslow)، آمبار مدیری سوباکینین (Sobakinin) وە باشقالار مەنە بو حرکتلەرنی اوستریب گوللەتدیلەر.

مەنە شو جاوابگەرسزلق ایچندە بالالار یەسلەسینگ مدیری (Krasnoslowodsiva) هەم اوزینگ اورتاقلارندان قالیشمادی. ییرلی ایشچیلەرنگ بالالارینی قابولگ قیلیشدان باش تارتیب، بوتون امتیازنی

آوروپالیلارغا (روسله‌رگه) بیردی. کان آدمینستراتسیه ایشچیله‌رینک مه‌نه شو هه‌ممه جنایتلی‌ا یشله‌ری کان رهبرله‌رینک وه فرقه اوزه‌کله‌رینک کوز آلدیدا گولله‌دی. اولار اولوغ دولت شووینیزمی وه محلی ملتچیلک آلاوینی یاقوچیلارغا قارشو قطعی وه کیسکین چاره‌لارنی کورمه‌دیله‌ر.

پروله‌تاریات محکمه‌سی، چیمیان شووینیستله‌رینک خدمتله‌ریگه یارا‌شار «مکافاتنی» بیره‌جه‌ك. فرقه وه حکومتنك اوزبیکله‌شتریش توغریسیداکی دیره‌کتیفله‌رینک ایشگه آشیریلیشی لازمدر. آپارا‌تیمزغا کیریب صنفی جهتده‌ن چیت، شووینیست عنصرله‌رگه له‌نین ملی سیاستینی عملگه آشیریشغا توسقونلق قیلیش میسر بولمایاجاق.

قاتاریمزدان اولوغ دولت شووینیستله‌رینی وه محلی ملتچیله‌رنی تازه‌لاونی وه بولشه‌ویکلك سرعتله‌ری بله‌ن دولت آپاراتی وه صناعتنی اوزبیکله‌شتریشنی تیزله‌ته‌یلك.

مؤسسه وه فابریقالارنك باشلیقلاری مه‌نه بو وظیفه‌له‌رنی فرقه اوزه‌کله‌رینک آکتیف اشتراکی بله‌ن عملگه آشیریش ایشیگه اعتبارنی سوسه‌یتیرمه‌سینله‌ر.

* * *

* * *

ادبی بولوم

تیله‌ك یولیدا

(شعرله‌ر توپلامی «کوزگی» ده‌ن)

زور محیطنك دگزنده‌مه‌ن بوکون،
هیچ توختامای آلغا قاراب بارامه‌ن.
دگز قورقونچ، قارا، توبسز بولسادا
تیله‌ك اوچون، قورقمای اونی کیچه‌مه‌ن.
مینگه‌ن کیمه‌م زور، دگزگه نسبتاً
جوده کیچیك، جوده کوچسز کیمه‌در؛
شونده‌یسه‌ده کوچلی محیط دگزین
یاریب، تینمه‌ی ایلگه‌ریگه بارادر...

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

مەنە ، حاضر مەن ، شو قورقونچ دېڭزنىڭ
ئالڭ قوتورغان بر اورنیدا تورەمەن؛
مونده بر وقت كوب یازیقسز یاشلارنىڭ
اونگه چوموب ئولگەنینی سیزەمەن.
براق بولەر ، مەنی هیچبر قورقوتماس ،
یورگەن یولدان مەنی توبتە قایتارماس...
چونکیم مەندیك كوب كشیلەر ، بو یولغا
باشلارینی بیریب ، قورقمای کیرگەنلەر.
ئەنە اولەر ، حاضر بر-بر آتلاشیب ،
شو دېڭزنی کیچیب ، اوتوب کیتەلەر.
مەن یاتقودای بولسام ئەگەر شول یردە ،
اولەر مەنی تیزدە کیلیب قوتقارار...
مەنىڭ بارماق ایستەگەن اول یریسگە
کومەکلەشیب قالدیرماین ایلتەلەر.

*

شونىڭ اوچون مەن ، قورقماین کیتەمەن ،
کوڭلومدەگی تیلەگیمگە یتەمەن...

ایلبیك

* * *

<u>چیت ئولكەلەردە</u>

یاپونیادا توروچی مسلمانلار وە توكیودا اسلام محلەسی

(توكیودا چیقادرغان تورکچە « یاپون مخبری » مجموعەسینك برنچی سانی 1931 نچی ییل آپریل نسخەسندەن آلوب باسماقدامز . باشقارما.)

یاپونیادا توروچی مسلمانلارنىڭ سانی 500 قدر بولوب ، بونلارنىڭ هەممەسی روسیە اختلالندان سوڭرا مانجوریاغا هجرت ایتکەن وە اورادان یاپونیاغا اوتكەن روسیەدن کیلگەن تورکلەردر.

بونلار حاضر یاپونیانىڭ تورلی شهرلەرندە تورەدرلەر: توكیودا 150 ، کوبیدە 100 ، ناغویادا 40 وە قوریادا گی کیجو شهرندە

70-80 کیشی یاشایدرلار. بو شهرلەرده دینی اویوشمه وه محلەلەر بار. توکیو، کوبی وه کیجوده‌گی اسلام بالالاریغا باشلانغیچ تعلیم‌ده بیریله‌در. یاپونیانڭ جنوبده‌گی کیوسیو آطەسنده، شمالداغی خوققایدو وه ساخالین آطه‌لارنده وه یاپونیانڭ تورلو شهرلەرنده آنچاغنه اسلاملەر بار.

1928 نچی ییل اوکتابرنڭ 3، 4 وه 5 لەرنده توکیودا یاپونیاده توروچی بوتون اسلاملەرنڭ قورولتاییی بولدی. یاپونیادا توروچی اسلاملەرنڭ «یاپونیاداگی مسلمانلار اتفاقی» نامندا بر جمعیتی بار. بو اتفاقنڭ مقصدی ملی وه دینی مسئلەلەرده یاپونیادا توروچی مسلمانلارغا یولباشچیلیق ایتیشدر.

اتفاق مرکزی توکیودا بولوب رئیس توکیو امامی محمد عبدالحی قربانعلی، رئیسنڭ برنچی اورونباساری کوبی امامی مدیار شمعونی وه ایکنچی اورونباساری ولی محمد افندی، باش کاتب احمد ذاکر شاکر، باش کاتبنڭ برنچی اورونباساری حسین افندی آلطیش وه ایکنچی اورونباساری خواجه احمد وهاب‌در.

یاپونیادا توروچی مسلمانلارنڭ اڭ زور اویوشمەسی یاپونیا مرکزنده‌گی «توکیودا اسلام محلەسی»در. بو اسلام محلەسینڭ، 1927 نچی ییلنده یاپونیا حکومتینڭ رسمی رخصتی وه تصدیقی بله‌ن آچقان «توکیودا اسلام مکتبی» نامنده، مسلمان بالالارینی اوقوتو اوچون بر باشلانغیچ مکتبی بار. آلتی صنفلی وه بیش معلملی بولغان بو ترتیبلی مکتب یاپونیاداگی رسمی مکتبلەر بله‌ن برحقوقده بولوب معارف نظارتینڭ قاراماغنداەدر. دین وه آنا تیلی درسلەری مکمل صورتده اوقوتیلادر. باشقا فنلەر ایسه یاپونیاداغی حکومت باشلانغیچ مکتبلەرینڭ پروغرامی بویونچه اوقوتیلادر. بونڭ اوستیگه 3 نچی صنفده‌ن باشلاب روسچه وه 4 نچی صنفده‌ن انگلیزچه اورگه‌تیله‌در. بومکتبنی بتیروچیلەر روس‌غیمنازیومینڭ 4 نچی صنفیگه وه یاپونیاداگی آمریقا وه فرانسوز قولله‌ژلارینڭ 6 نچی صنفیگه

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

امتحانسز كیره آلادرلار.

مکتب یاننداا یراق شرقده‌گی اسلامله‌ر اوچون عرب حرفله‌ریله مکتب کتابله‌ری وه باشقا ملی حکایه، رومانلار وه شعرله‌ر باسوب تاراتساقداا بولغان «توکیودا اسلام مطبعه‌سی» نامندا بر کیچگنه مطبعه هه‌م بار. مجموعه‌مز «یاپون مخبری»ده شو مطبعه‌ده باسیلادر. بو مطبعه توکیوداگی اسلام مجله‌سی وه یاپونیانک باشقا یېرله‌رنده توروچی اسلامله‌رنک اختیاری اعانه‌له‌ری بله‌ن 1929 نچی ییلی تورکیه‌ده‌ن آلدیریلغان حرفله‌ر ایله آچیلغان ایدی.

بوندان باشقا توکیودا توروچی مسلمانلارغا توکیو شهرأداره‌سی تامانندان آیریم صورتده بیریلگه‌ن یه‌ك گوزه‌ل بر اورونده اسلام قبرستانی باردر

* * *

ایرانده

ایران حکومتینک قاراری بویونچه شرق ناحیه‌سی پولیس باشلوغی تویه‌نده‌گی اعلانی تارقاتمشدر:

«چیت أولکه‌له‌رده‌ن پاساپورتسز وه یا غیر منتظم پاساپورتله ایران تویراغیغا اوتکه‌ن کیشیله‌رگه دولت مأمورله‌ری اخطار ایتمه‌لیدرله‌ر، که اونلار کیچیکمه‌سده‌ن تیز ایران تویراغندان چیقمالیدرلار. اگر بو أمرنک اجراسنده بر شخص تامانندان مسامحه وه قارشولق کورسه‌تیلسه، دولت مأمورله‌ری او شخصنی قایسی دولت تویراغندان ایرانستانغا کیرگه‌ن بولسا، او دولتگه قایتاروب بیرمه‌لیدرله‌ر».

بو اعلاننک ساویت جهنمنده‌ن قاچیب ایرانغا اوتکه‌ن بزنك یورتداش وه قارداشلاریمز اوچون نه قدر اهمیتی بارلیغینی ئه‌یتب اوتوروش هه‌م آرتیقچادر.

توركستان خبرلەرى

«لەنين ملى سياستى ...»

«اگبەكيچى قازاق» غازيتاسى 9 نچى مارت نسخەسندە فرقە ملى سياستينڭ «بوكونگى» احواللدان بحث ايتەركەن: «كيينگى يللار ايچندە فرقە ملى سياستندە بويوك روسلق هەم يرلى ملتچيلك آقيملارى .كوچەيمە كدەدر» ديدر. بو غازيتاغا كورە، «بعضى يير-لەردە فرقە اويوشمەلەرينڭ كوچسزلگى نتيجەسندە (!؟) آچيقدان آچيق بويوك روسلق ملتچيلگى ترقى ايتب، يوموشچى، دهقان هەم اوقوچيلار آراسندا ملى آلاكوزلك كورولوب توروبدر...» شو «ملى آلاكوزلك»گە شاهد بولغان «اگبەكچى قازاق» توركستان-سبيريا (تورك-سيب) تيمير يولندا ايشلەب يورگەن توركستانلى ايشچيلەر حالندان «نمونە» بولارلق حادثەلەر كيلترگەن.

اوچ توبە استاسيونى آطرافندا ايشلەيدرگەن يوموشچيلەرايچندە قازاق توركلەرندەن بارى-يوغى 34 (اوتوز توت) گنە كيشى بار ايمش. روس يوموشچيلەرينڭ تورموشيگە قاراغاندا بونلارنڭ كور-گەن كونى جان چوچيرلك ايمش. بونلار هەر تورلو مساواتدەن محروم ايمشلەر. استاسيون مديرى چەرنيشوف ديگەن روس بولشە-ويكينڭ آغزندان «آ» ئەيتكەندە «قازاقةا بيرگەن آقچا حرام» جملەسى توشەر ايمش. چەرنيشوفنڭ بو سوزلەرينى ايشيتكەن باشقا «روس اورتاقلار»: «تاواريش چەرنيشوف، توغرى ئەيتەسەن» ديب اونى كوچلەب تورەرلەر ايمش.

قيشنڭ آغير ساوق كونلەرندە توركستانلى ايشچيلەرنك ييلى كييملەرينى بيشتريب آليب روسلەرگە بيريش، ساوقةا چيدى آلماى براز ييلينيش اوچون كيلگەن توركستانليلەرنى تيمير تاياق بلەن اوروب تيشلەرينى قيراتيش كەبى «ملى كورەش» حادثەلەرى بلەن

ئەۋلاد گورۆپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

یاریم صحیفه‌سینی تولدیرگه‌ن «اکبه‌کچی قازاق» شو صحیفه‌سی باشیغا «له‌نین ملی سیاستینی بورمالاتمایمز» دیب یازیب قویغان.

تورکستانده «له‌نین ملی سیاستی» بولماسدان، تورکستان ملی سیاستی بولسایدی، طبیعی تورکستانلیله‌ر قیش چاغی یلی کییمده، آغیزلارنداگی تیشله‌ری قیراتیلماسدان یوره‌ر ایدیله‌ر، هه‌م اونلار «آت قورا»نا ایمه‌س، کیشی یاتوب توره‌یرگه‌ن اویله‌رده بولورلار ایدی....

مفکوره میدانیده

I — «قیزیل قلم»نگ تارقاتیلیشی — کوب یللاردانبری تاشکندده دوام ایتب کیلگه‌ن «قیزیل قلم» اویوشمه‌سینگ ساویت حکومتی تامانندان یاپیلیب تارقاتیب یوباریلغانلغینی مجموعه‌مزنگ اوتکه‌ن ساندا یازمشدق.

بو «قیزیل قلم»، روس پرولتاریات دیکتاتوراسیغا دوستانه قاراغان، «له‌نینیزم ملی سیاستیگه» کوب امید باغلاغان وه‌او سیاستنگ توغرو هه‌م حقلیغیغا ایناناغان یاش تورکستان یازوچیلاردان (ادیبله‌رنده‌ن) توزولمشدی. سوگغی ییل ایچنده تورکستان ملی مفکوره‌سیگه قارشو کوره‌شوچیله‌ر وه «پرولتاریات ادبیاتی هه‌گه‌مونیسینی» تطبیق ایتمه‌کچی بولغانلار بوتون کوچله‌رینی «قیزیل قلمچیله‌ر»گه قارشو قویوب «تیش-تیرناقلارینی» باتیرماقچی بولدیلار. باشدا «انقلابی» له‌نینیزم اصولیگه اویغون تاپیلغان أدبی اثرله‌ر «ملی مفکوره اویوتقیسی» تانیلیب، او اثرله‌ر ایگه‌سی ادیبله‌ر «قیزیل قلم» قاتاریدان قولاندیلار، «قیزیل قلم» اویوشمه‌سیگه هه‌م نهایت بیریلدی.

«قیزیل قلم» وه «قیزیل قلمچیله‌ر» — باتو، عبدالله قادری (جولقونبای) لارنگ جنایتله‌ری — حقنده تورکستان یاش ادیبله‌ری قاتارندان چیققان اسماعیل اوغلی (عمرجان؟) دیگه‌ن بر «قیزیل ییلدیز» شوندای دیدر:

«... بزده (تورکستانده) یازوچیلار هەم پرولەتاریاتنڭ بوش

(«معناسز» دیمه کچی!)لیغدان یاتلار فائده‌لاندیلار، مثلا «قیزیل

قلم» چیت مفکورەسینی تورموشغا اونکیزیشغا تیلەدیلەر.»

«پرولەتار ادیبی» لقبینی قازانا بیلگەن اسماعیل باترنڭ «بزده

پرولەتاریات بوش (معناده)» دیگەنیگه دقت ایتکز. «پرولەتاریات

بوش معناده» دیلگەن بر اولکەده «پرولەتاریات افکار عمومیسی»

نه معناده بولمالی، «پرولەتاریات هەگەمونیسی» نه معناده بولماقچی!

اسماعیل «پرولەتاریات بوش معناده» دیب توروب — «قیزیل

قلم» پرولەتاریات دیکتاتوراسی اوچون نیمه ایشلەدی؟ — دیگەن

سوراقنی قویوب، بوڭا توبەندەگی جاوابنی بیرەدر:

«ئەیتیش کیرەك، که باشدا آلتای، باتو، رامزلارغا اوخشاش

انقلاب تیسکەریچیلەری تورگەن «قیزیل قلم» بزنڭ قورولوشیمزدا

ضرردەن باشقانی ایشلەمەدی. مکتبلەردە ادبیات توگەرەکلەری تو-

زولوب نوائی وە چولپان کەبی فەئودال-بورژوا یازوچیلارینی تیک-

شیریب، یاشلارنی ملتچیلك روحیده تربیەلەب، تورکستاننی «قوتقا-

ریش» اوچون کورشمەکچی بولدیلار.

«قیزیل قلم»نڭ ایجادی سیمبولیست نوائی اصولی سیمبولیزم

بولوب، چیچەك، قارا کوزلەرنی ماقتاب، اوزبیکستانده اوسوب

کیله یاتقان وە ساویت اتفاقیده وجودگه کیلگەن پرولەتاریات ادبیاتی،

یازوچیلاری حقنده گەپیرمەدیلەر. اولارنی تیکشیرمەدیلەر، بەلکی

یاش کادرلەرنی (نوەلەرنی) ملتچی روحنده تربیەلەب، قایینەتلەرده

ایشلەر کوروب کیچیك بورژوا یازوچیلاری یتوشتریشکه اوروندیلەر»

اسماعیلدەن قالیشماق ایستەمەگەن، وقتیله اوزی هەم «قیزیل

ئەۋلاد گۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قلمچیله‌ر»ده‌ن بولغان آنقابای هه‌م ملی تأریخیمزنڭ أڭ گوزه‌ل زینه‌
تله‌رنده‌ن سانالغان نوائی روحیگه آحماق وه افلاس سوزله‌ر ئه‌یتب ،
«قیزیل قلم» ودود محمودنڭ «بسم‌الله»سی بله‌ن باشلانغان بولسا ،
باتو ، آلتای لارنڭ قاماليشلاری بله‌ن توگه‌تیلیب تارقاتیلدی» دیدر.
(«قیزیل اوزبیکستان» 21. IV. 31)

«قیزیل قلم»نڭ تارقاتیلیشی بله‌ن «قیزیل قلمچیله‌ر» مجموعه‌سی
«ئه‌له‌نگه»نی هه‌م یاپوب، اونڭ اورنیگه «قورولوش» دیگه‌ن
یه‌گی بر مجموعه چیقارا باشلاغانلار.

****

II — **УзАПП** — مه‌نه شو روس حرفله‌ری بله‌ن کورسه‌تیلمه‌
کده بولغان نه‌رسه = «اوزبیك پروله‌تار یازوچیلاری اویوشمه‌سی»
معناسنده‌گی روسچه:

(Узбекская Ассоциация Пролетарская Писателей)

دیگه‌ن سوزله‌رده‌ن چیقاریلغاندر. «پروله‌تار یازوچیلاری اویوشمه‌
سی»، «قیزیل قلم» گوری اوستیگه سالینغان «قیزیل مفکوره ساغا‌
سی»در. یوقاریدا آتی آتالمش اسماعیل باترنڭ سوزیگه قاراغاندا بو
УзАПП نڭ پلاتفورماسی (اساسی مقصدی ، عمده‌سی) هنوز بیگیله‌
نمه‌گه‌ن.»

بزچه بو طبیعی بر نه‌رسه‌در. چونکه پروله‌تار یازوچیلار وه
پروله‌تاریاتنڭ اوزی بوش سوزده‌ن عبارت بر أولکه‌ده پروله‌تار
یازوچیلاری اویوشمه‌سی هه‌م «پلاتفورماسز» بوش بر اویوشمه‌ده‌ن
باشقا بر نه‌رسه بولا آلماس.

«یازوچیلار (ادیبله‌ر)نڭ یوزینی بیلگیله‌ش اوچون بریگادا
توزگه‌نله‌ر»مش.

«بریگادادا» — بو بر عسکری تعبیردر. اونڭ توغری معناسی ایکی آلایدان مرکب بر عسکر اویومی ، «لوا»در.

صلحپرور ، اوزلەرینی سوغیشغا قارشو دوشمان کورسەتمەکچی بولغان بولشەویك جانوارلاری هەر ساحەدە عسکری ، سوغیش تعبیرلەرینی قوللانیشنی اوزلەریگە «بسم‌الله» قیلیب آلغانلار.

«بریگادالار» هەر تامانی قیدیریب ، آختاریب قاتار-قاتار یازوچیلار تاپقانلار ، فقط... اسماعیل سوزلەریگە قولاق سالیب کورسەگز ، او:

«قاتار-قاتار یازوچیلار جیم تورەدرلەر ، یازمایدرلار ، یازا آلما-یدرلار. لاکین اولاردا عریضەلەر یازیب خطالارینی اقرار قیلیب ، اوزلەرینی صاف کورسەتیش مودا بولوب کیتدی ، آما ایشکە کیلگە-ندە — یازیش یوق» دیدر. («قیزیل اوزبیکستان» 31 .IV .13)

ای ، دنیانڭ هەر بورچەگیدە یورگەن تورکستانلیلەر ، اوگگز-دە ، توشگزدە «یازمایدرغان ، یازا آلمایدرغان یازوچیلار» کوردیگز-لەرمو؟ «یازا آلمایدرغان یازوچیلار» دیمەك «سوسز دریا» دیمەکلە باباراباز ایمەسمی؟

یازوچیلارنی یازا آلمایدرغان قیلیب یالایسە «عریضەلەرگنە یازیب» یورگوچیلەرنی ادیبلەر قاتاریغا کیرگیزیب آوارە بولوب یورگەن مخلوقلارنی روس پرولەتاریات دورندەگنە ایشیتیب وە کوروب توروبمز!

پرولەتاریات بوش بر سوزدەن عبارت بولغان تورکستاندە پرو-لەتاریات دیکتاتوراسی اعلان ایتلسە ، یازا آلمایدرغان یازوچیلاردان «پرولەتاریات یازوچیلاری اویوشمەسی» توزولوشی غیری طبیعی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بر نه‌رسه ایمه‌سدر.

بولشه‌ویکله‌رنك УзАПП دیگه‌ن بونیگدیك بر اویوشمه‌سینك وه «یازا آلمایدرغان یازوچیلاری»نك چینده‌نده «پلاتفورماسی — اساس مقصدی، عمده‌سی» هه‌م بولا آلمایدر...

«پلاتفورماسی بیلگیله‌نه‌گه‌ن» اوزبك پروله‌تار یازوچیلاری اویوشمه‌سی 38 کیشیده‌ن تأسیس ایتلگه‌ن ایمش. بونلار آنقابای، باییولات، اسماعیل، اورازای، عثمان، ضیا سعید، شریف خواجه وه باشقالار...

آنقابای اوزبك یازوچیلارینی بولایچا «تقسیم» ایته‌در:

«بوژله‌رینی آچیب وه پروله‌تاریاتغا توشونه‌رلك اثرله‌ر یاراتا آلغانلاردان غفور غلام، اویغون، عمرجان اسماعیل (*)، غیرتی، ضیا سعید وه سافارلارنی ساناش ممکندر.

«بونلار پروله‌تاریات یازوچیلاری بولوش امیدینی بیره‌آلورلار.

«انقلابی یازوچیلار قاتاریغا حمید عالمجان، شاکر سلیمان، میر تیمور، تیلله خان قیزی، آخوندی، آیدین، مختار، تاشپولات سعیدی، یه‌شین وه ن. رحیمی‌له‌رنی کیرگیزیش ممکن.»

یویوتچیلك (بیرگه یوروچی، یولداش)له‌رده‌ن بولغان غلام تلفری پروله‌تاریات بله‌ن کیتیشنی ایسته‌مه‌دی. اونك «حلیمه» نام اثری غلامنك بورژوآ صفیده بولوشینك شاهدیدر» دیدر. («قیزیل اوزبکستان» 21. IV. 31).

---

*) بو عمرجان اسماعیل «یاش تورکستان» نك 16نچی ساننده ذکر ایتلگه‌ن «یاختا شونغیه‌له‌ری» (یاگلیش اولاراق «شونگیه» دیب باسیلغان) اثرنك مؤلفیدر؛ بو عمرجان بوکونله‌رده «اوزبك پروله‌تار یازوچیلاری اویوشمه‌سی» نك اش کاتبی تعیین ایتلگه‌ن.

بەرلین دە

قارداش آذربایجاننك ملی استقلال کونی — 28 مایس —

بەرلین دەدە رسمی توسدە قارشولاندی. آلمانیاداگی آذربایجان استقلال قومیتەسی شهر مرکزندەگی سالونلاردان بریسندە بو ملی کون مناسبتیلە رسمی بر اولتوروش ترتیب ایتدی. دعوتلیلەر ایچندە روسیە بویوندوروغندان قورتولوب اوز باشیچا مستقل تورموش تورمەکچی بولغان تورکستان، قافقاسیا وە اوقراینا ملی اویوشمە‌لەرینك نمایندەلەری، قارداش تورکیەلیلەر وە ایران تورکلەری هەم آلمانلار بار ایدیلەر. بوتون قوناقلار قارداش آذربایجاننك بو ملی کونینی اوز قورتولوش کونلەریدیك یورە کدەن بایراملادیلار.

*

تورکستان مسئلەسینك آلمان مطبوعاتیغا انعکاسی — باش محرر.

ریمز سایغیلی چوقای اوغلی مصطفی بیکنك «یاش تورکستان» وە «یەنگی تورکستان»دە نشر ایتدیگمز «ساویت اورتا آسیا فەدەراسیونی» دەن «ملی متحد تورکستان دولتی»گە سرلوحەلی مقالەسی رفیقیمز «بیلدیریش» غازیتاسیلە «یاڭا ملی یول» مجموعەسندە باسیلیب چیقدی. بو مقالە آوروپا مطبوعاتینكدە نظر دقتینی جلب ایتکەندر. مثلا بو مقالە فرانسزچە «پرومەتە» وە آلمانلارنك بویوك مجموعە‌لەرندەن بری سانالغان بەرلین دە منتشر „Ost-Europa“دەدە باسیلیب چیقدی. بودە مجموعەلەریمزنك تورکستان مسئلەسندەگی فکرینك ساغلام وە توغریلیغینی کورسەتەتورگەن بر علامتدر.

توزەتیش — تیمور اوغلی بیکنك «یاش تورکستان»نك 18 نچی ساندا باسیلغان «اونوتولمەس تأریخی وحشیلك» سرلوحەلی مقالەسندە بحث ایتدیگی آمریقالی محررنك اسمی «مورمان» ایمەس «ماغمان»در. باشقارما.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

Yach Turkestan

Juin 1931 (Le jeune Turkestan) No. 19

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

یولیمزغا توغری کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر . باسیلماغان یازولار قایتاریلماس .

آبونه شرطلەری :

ییللغی — 2 دولار آلتی آیلغی — 1,2 دولار

اوچ آیلغی — 60 سەنت آیریم نسخەسی — 20 سەنت

«تورك تیلی اوچون» (Türk dili için) آنقارا حقوق مکتبندە

حقوق تاریخی وە تورك حقوقی تأریخی پروفەسوری صدری مقصود بیکنگ بو اثری تورك اوجاقلارینگ بیلیك هیئتی نشریاتندە‌ندر. اوزون سورگەن تیکشیریشلەر محصولی بولغان بو کتابدە بوتون تورك خلقینگ مشترك بر مسئلەسی سانالغان یالپی یازو تیلی توغرو‌سندە کینگ وە تولوقچا بحث ایتلمشدر. یازو تیلی ایشلەشدە باشقا خلقلار (عرب، روم، آلمان، فرانسوز، چەخ، فین، روس وەماجار‌لار)نگ تجربەلەری ایلە تورك خلقینگ تورلی دورلەردە یازو تیلی یاراتیشدا آلغان سینەشلەری بو کتابدە آچیق وەآیدین یازیلمشدر. 517 بیتلك بو اثرنگ بهاسی 150 غروشدر. بوتون استانبول کتبخانەلەرندە ساتیلادر.

مجموعەمزگە تیوشلی هەر تورلی یوللانمالار اوچون آدرەس :

Moustapha Tchokai-Oghly

48 bis rue Parmentier

Nogent s. Marne (Seine

France

ئەۋلاد گۈزۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى